

KS. HENRYK GERLIC

ARCHIPREZBITERAT BOGACICA W LATACH 1749–1924

1. Struktura terytorialna archiprezbiteratu Bogacica – 2. Zarząd archiprezbiteratu: archiprezbiterzy (dziekani) i aktuariusze okręgowi (wicedziekani)

1. Struktura terytorialna archiprezbiteratu Bogacica

Prawie równocześnie z podziałem diecezji wrocławskiej na archidiakonaty w jej strukturze terytorialnej pojawiły się mniejsze, obejmujące od kilkunastu do kilkadziesiątu parafii, archiprezbiteraty¹. Z funkcją archiprezbitera spotykamy się po raz pierwszy w roku 1219, kiedy to został jako taki wymieniony ARTMODUS w Głogowie².

W 1500 r. diecezja wrocławska podzielona była na cztery archidiakonaty, które z kolei podzielone były łącznie na 42 archiprezbiteraty³. Na początku XVIII w. podział administracyjny diecezji wrocławskiej był taki, jaki wypracowano w średniowieczu, tzn. cztery archidiakonaty podzielone na archiprezbiteraty⁴. W 1724 r. tych ostatnich było 53⁵. W 1738 r., za przyczyną kardynała Filipa SINZENDORFA nastąpił nowy podział administracyjny diecezji wrocławskiej⁶. Utworzono wówczas 23 nowe archiprezbiteraty, do których w 1747 r. dodano jeszcze dwa. Tak więc od połowy XVIII w. diecezja wrocławska liczyła 79 archiprezbiteratów⁷.

---

¹ Zob. W. URBAN, *Zarys dziejów diecezji wrocławskiej*, Wrocław 1962, s. 53–55. Na podobny czas przypada podział diecezji krakowskiej na dekanaty, gdzie zjawisko to umieszcza się na końcu XII lub na początku XIII w. Por. E. WIŚNIEWSKI, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu*, Warszawa 1965, s. 30; J. CHACHAJ, *Powstanie dekanatów w archidiakonacie krakowskim*, Rocznik Muzeum w Gliwicach 11/12(1997), s. 9–18.

² K. DOLA, *Dzieje Kościoła na Śląsku. Średniowiecze*, Opole 1996, s. 44.

³ *Tamże*, s. 137–138.

⁴ TENŻE, *Obraz statystyczny diecezji wrocławskiej w 1724 roku*, RTSO 11(1985), s. 213–214.

⁵ *Tamże*, s. 214.

⁶ J. MANDZIUK, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy reformacji protestanckiej, reformy katolickiej i kontrreformacji 1520–1742*, Warszawa 1995, s. 170; S. LITAK, *Struktura terytorialna Kościoła łacińskiego w Polsce w 1772 roku*, w: *Materiały do atlasu historycznego chrześcijaństwa w Polsce*, t. IV, Lublin 1980, s. 96.

⁷ S. LITAK, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996, s. 416–487; zob. TENŻE, *Struktura terytorialna*, s. 54.

Nigdzie jednak nie znajdujemy informacji o utworzeniu wówczas samodziel-
nego archiprezbiteratu bogackiego, którego powstanie należy najprawdopodobniej
wiązać ze wzrostem znaczenia parafii Bogacica jako silnego ośrodka katolickiego,
znajdującego się pośród protestanckiej większości. Jeszcze przed powstaniem archi-
prezbiteratu, co najmniej od 21 września 1738 r.⁸, a najprawdopodobniej już od
1737 r.⁹, ks. Józef POZNALEK, proboszcz bogacki, sprawował funkcję administratora
archiprezbiteratu oleskiego, co zinterpretowano jako prawdopodobny czas powsta-
nia tutejszego dekanatu, który miał początkowo, najprawdopodobniej w 1738 r.,
obejmować parafię w Kuniowie, kurację w Kluczborku oraz połączoną z Bogacicą
parafię Lasowice Małe. 12 lipca 1743 r. miano doń przyłączyć parafię w Kujakowi-
cach¹⁰. Jak przy tym zaznaczono, ks. Poznalek był archiprezbiterem *per se*¹¹. Archi-
prezbiterat Bogacica nie powstał jednak przed 1748 r., ponieważ wtedy jeszcze Bo-
gacica wraz z Bierdzanami, Lasowicami Małymi i Lasowicami Wielkimi, należała
do archiprezbiteratu oleskiego¹², w którym znajdowała się zapewne od chwili prze-
jęcia jej przez katolików, a do którego wraz z nią należały znajdujące się tam już
w średniowieczu, co stwierdza rejestr świętopietrza z 1447 r.¹³, inkorporowane do
niej parafie w Bierdzanach, Lasowicach Małych i Lasowicach Wielkich¹⁴. Jego ad-
ministratorem był nadal proboszcz bogacki, ks. Józef Poznalek¹⁵. Do archiprezbite-
ratu tego należały też jeszcze wówczas parafie krzyżackie w Kuniowie i Kujakowi-
cach, kuracja krzyżacka w Kluczborku, parafia augustiańska w Oleśnie oraz parafie
w Bodzanowicach i Wysokiej¹⁶.

⁸ Archiwum Parafialne w Bogacicy (dalej APB), *Księga chrztów, ślubów i zgonów*, t. I: 1725–1758 (dalej: *Księga chrztów*, t. I), fol. 140.

⁹ Zob. J. PATER (red.), *Schematismen des Fürstbistums Breslau 1724 und 1738*, Köln 1994 (dalej: *Schematismen 1724 und 1738*), s. 288; Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dalej: AAW) II b 12. *Schematismus des Bistums Breslau nach der Neueinteilung der Archipresbyterate von 1738*.

¹⁰ AAW, II b 12.

¹¹ *Schematismen 1724 und 1738*, s. 287; zob. AAW, II b 12.

¹² *Catalogus Almae Diöcesis Silesiae complectens ordine alphabetico, nomina, cognomina, personatus, officia et beneficia ecclesiastica eorum qui de clero saeculari ac regulari in animarum potissimum cura, aliisque ministeriis statui suo competentibus occupantur, profundissima cum veneratione dicatus Reverendissimo et Celestissimo Principi et Domino, Domino Philippo Gotthardo Principi de Schaffgotsch, Episcopo Wratislaviensi etc.*, Breslau 1748 (dalej: *Catalogus 1748*), s. 28, przedruk zob. ASKG 26(1968), s. 321.

¹³ H. MARKGRAF, *Die Rechnung über den Peterspfenning im Archidiakonats Oppeln 1447*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens (dalej: Ztschr.)”, 27(1893), s. 361–363.

¹⁴ Zob. J. JUNGNITZ (red.), *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonats Oppeln*, t. I, Breslau 1904, s. 40–44 i 341–343.

¹⁵ *Catalogus 1748*, s. 28.

¹⁶ *Tamże*. Parafie w Bodzanowicach i Kujakowicach znajdowały się przejściowo w nowo utworzonym w 1738 r. archiprezbiteracie gorzowskim, ale dekretem oficjała wrocławskiego z 12 lipca 1743 r. powróciły do oleskiego: *Schematismen 1724 und 1738*, s. 288. Parafie w Kluczborku, Kuniowie i Kujakowicach należały wcześniej do istniejącego w przeszłości dekanatu byczyńskiego, który obejmował ponadto parafie w Byczynie, Dobiercicach, Kochłowicach, Paruszwowicach, Rożnowie, Skalagach i Smardach: W. SCHULTE, *Anhang*, Ztschr. 27(1893), s. 384; J. HEYNE, *Dokumentirte Geschichte des Bistums*

Pierwsza wzmianka o archiprezbiteracie bogackim nie pochodzi jednak dopiero z 1759 r.¹⁷, ponieważ już od 18 maja 1749 r. ks. Poznałek występuje jako farorz i archiprezbiter bogacki¹⁸. Tak więc najpóźniej w maju 1749 r. musiano tutejszy archiprezbiterat utworzyć. W jego skład włączone zostały początkowo, wyłączone z archiprezbiteratu oleskiego, Bogacica wraz z Lasowicami Małymi oraz filiami w Bierdzanach i Lasowicach Wielkich, krzyżackie parafie w Kuniowie i Kujakowicach oraz placówka duszpasterska tego zakonu w Kluczborku. Tak przedstawiał się on jeszcze w 1757 r., kiedy to na jego czele stał nadal proboszcz i archiprezbiter bogacki oraz administrator lasowicki ks. Józef Poznałek¹⁹ oraz w 1766 r., kiedy na czele archiprezbiteratu stał kolejny proboszcz bogacki i administrator lasowicki ks. Andrzej KRUMBHORN, z tą jedynie zmianą, że w należących do Bogacicy filialnych Bierdzanach osadzono już, podległego wprawdzie proboszczowi, ale samodzielnie sprawującego tam duszpasterstwo, fundatystę²⁰.

Według opisu struktury terytorialnej Kościoła łacińskiego w Polsce, w 1772 r. dekanat bogacki obejmował 5 parafii: Bogacicę, Kluczbork, Kujakowice, Kuniów i Lasowice Wielkie²¹. Znajdowały się w nim ponadto kościoły filialne, związane z Bogacicą w Bierdzanach i Lasowicach Wielkich, a nie Małych, jak podaje autor, oraz należący do Kuniowa, w Chocianowicach²². Przejściowo, co najmniej w latach 1781–1783, włączono do dekanatu bogackiego parafię w Jełowej²³, którą wcześniej wraz ze swymi filiami znajdujemy najpierw w dekanacie opolskim²⁴, a później w siołkowickim²⁵. Miało to zapewne związek z funkcją administratora dekanatu

---

und Hochstiftes Breslau, t. II, Breslau 1860–1868, s. 102.

¹⁷ *Real-Handbuch des Bistums Breslau* (dalej: *Real-Handbuch*), Breslau 1929, s. 174.

¹⁸ APB, *Księga chrztów*, t. I, fol. 248a.

¹⁹ *Catalogus Almae Diöcesis Wratislaviensis complectens ordine alphabetico, nomina, cognomina, personatus, officia et beneficia ecclesiastica eorum qui de clero saeculari ac regulari in animarum potissimum cura, aliisque ministeriis statui suo competentibus occupantur, profundissima cum veneratione dicatus Reverendissimo et Celestissimo Principi et Domino, Domino Philippo Gotthardo Principi de Schaffgotsch, Episcopo Wratislaviensi etc.*, Breslau 1757 (dalej: *Catalogus 1757*), s. 53; archiprezbiterem oleskim był wówczas augustianin, prałat prepozyt Daniel Besling, a do dekanatu tego należały Olesno, Stare Krzepice, Sternalice, Kościeliska, Bodzanowice i Wysoka: *tamże*, s. 63.

²⁰ *Catalogus Almae Diöcesis Wratislaviensis complectens ordine alphabetico, nomina, cognomina, personatus, officia et beneficia ecclesiastica eorum qui de clero saeculari ac regulari in animarum potissimum cura, aliisque ministeriis statui suo competentibus occupantur, profundissima cum veneratione dicatus Reverendissimo et Celestissimo Principi et Domino, Domino Philippo Gotthardo Principi de Schaffgotsch, Episcopo Wratislaviensi etc.*, Breslau 1766 (dalej: *Catalogus 1766*), s. 68.

²¹ LITAK, *Kościół łaciński*, s. 435: co należy jednak sprostować, ponieważ nie było jeszcze wówczas parafii wielkolasowickiej, lecz możemy mówić jedynie o parafii w Lasowicach Małych, a w Kluczborku istniała kuracja.

²² *Tamże*; nie było natomiast ani w 1738 r., ani w 1781 r. żadnego kościoła filialnego w Borkowicach, leżących na terytorium parafialnym Bogacicy.

²³ AAW, II b 181a-b: 1787–1845. *Acta Visitationis Archipresbyteratus Bodlandensis*, fol. 1–4.

²⁴ *Visitationsberichte*, s. 201–202 i 305–308.

²⁵ *Catalogus 1748*, s. 28; *Verzeichnis der in Schlesien, der Graffschaft Glaz und neu Schlesien lebenden katholischen Pfarren, nebst einer Übersicht der Eintheilung des Breslauschen Bisthums in Ansehung der Geistlichkeit*, Breslau 1802, (dalej: *Verzeichnis 1802*), s. 21.

bogackiego, którą pełnił ówczesny proboszcz jełowski ks. Walenty Glauer²⁶. Około 1799 r. dekanat bogacki wzbogacił się, wprowadzając jedynie czasowo, o nową placówkę, kapelanię zamkową w Tułach²⁷. Wśród tutejszych parafii znajdujemy ponadto Kościeliska wraz z włączonymi do nich Biskupicami²⁸. Podobnie jak w przypadku Jełowy związane to było z tamtejszym proboszczem ks. Janem ŻURKIEM, który został w międzyczasie archiprezbiterem bogackim. Już w 1802 r. Kościeliska znajdowały się znowu w dekanacie oleskim²⁹, a dekanat bogacki powrócił do pierwotnej postaci i obejmował tylko pięć placówek duszpasterskich: złączoną unią personalną z Laskowicami Małymi Bogacicę, Kuniów, Kujakowice i Kluczbork³⁰, z ich filiami. Tym razem, mimo że tamtejszy proboszcz został archiprezbiterem bogackim, nie włączono do naszego dekanatu, należących od 1738 r. do gorzowskiego, Zdziechowic³¹, a to zapewne głównie dzięki temu, że był on równocześnie dziekanem gorzowskim³². Do tego ostatniego (gorzowskiego) archiprezbiteratu należały jeszcze wówczas między innymi, włączone później do bogackiego, parafia w Łowkowicach, kuracja w Byczynie i kapelania w Ciecierzynie³³.

Dla dekanatu bogackiego nastąpiły trudne lata. Już od dłuższego czasu urząd tutejszego archiprezbitera powierzano obcym, i to pochodzącym spoza dekanatu, duchownym³⁴. Zwłaszcza uciążliwym był kilkunastoletni okres, kiedy kierował nim proboszcz z Kościelisk i dziekan gorzowski ks. GREUBLER. Ambitny i nietuzinkowy, ale skłócony z archiprezbiterem oraz niezbyt pewny, w związku ze swą przeszłością i pewną nonszalancją, w oczach Generalnego Wikariatu we Wrocławiu, proboszcz z Bogacic ks. Maciej BECKER wystąpił zatem 13 stycznia 1813 r. z propozycją obsadzenia urzędu archiprezbitera bogackiego, przez duchownego pochodzącego z terenu dekanatu, a konkretnie swoją osobą. Interwencja nie odniosła jednak oczekiwanego skutku. Ks. Beckera zapewniono jedynie, że nie ma zastrzeżeń

²⁶ Zob. niżej.

²⁷ *Catalogus almae diöcesis Wratislaviensis. Jussu et autoritate Reverendissimi et Serenissimi Principis Episcopi* (dalej: *Catalogus 1799*), s. 66.

²⁸ Tamże, s. 65. Ta należąca dawniej do dekanatu oleskiego parafia: została dekretem oficjała wrocławskiego z 12 lipca 1743 r. inkorporowana do powstałego w 1738 r. archiprezbiteratu gorzowskiego (J. HEINY, *Przyczynek do dziejów parafii Kościeliska* (maszynopis), Kościeliska 1970, s. 144–152; *Schematismen 1724 und 1738*, s. 286); ale wkrótce powróciła do macierzystego dekanatu: zob. *Catalogus 1757*, s. 63.

²⁹ *Allgemeine Übersicht des Bisthums Breslau in seinen Geist = und weltlichen Behörden. Im Jahre 1802* (dalej: *Allgemeine*), s. 84; *Verzeichnis 1802*, s. 21.

³⁰ *Verzeichnis 1802*, s. 18; *Allgemeine*, s. 76; zob. K. ENGELBERT, *Geschichte des Breslauer Domkapitels im Rahmen der Diözesangeschichte vom Beginn des 19. Jahrhunderts bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges*, Hildesheim 1964, s. 353.

³¹ *Schematismen 1724 und 1738*, s. 289.

³² *Allgemeine*, s. 75; *Verzeichnis 1802*, s. 35.

³³ *Allgemeine*, s. 79. W Ciecierzynie rzekomo już w 1707 r. istniała kaplica. Nową wzniesiono tam i poświęcono w 1796 r., a 19 listopada 1816 r. hrabia Jan Gustaw von Strachwitz ufundował tam lokalnię: *Real-Handbuch*, s. 178.

³⁴ W tym czasie wszyscy, poza bogackim, proboszczowie z terenu dekanatu bogackiego byli członkami zakonu krzyżackiego z czerwoną gwiazdą, z wrocławskiego klasztoru św. Macieja.

co do jego pracy jako proboszcza i inspektora szkolnego, ale sprawę obsadzenia dekanatu osobnym archiprezbiterem odłożono *ad acta*³⁵. Jeszcze ponad 5 lat musiał on czekać, aż w końcu w 1818 r. przekazano mu funkcję administratora jego archiprezbiteratu.

Z listu ks. Beckera dowiadujemy się jednak, że archiprezbiterat bogacki obejmował już Bogacicę, Bierdzany, Kuniów, Kluczbork, Kujakowice oraz, należące do tychczas do gorzowskiego, Łowkowice³⁶. W 1815 r. archiprezbiterat bogacki obejmował ponadto, wyłączoną z gorzowskiego, parafię w Byczynie³⁷. Zanikający powoli dekanat gorzowski utrzymywał się jedynie dzięki unii personalnej, łączącej go osobą archiprezbitera z dekanatem bogackim, co 10 grudnia 1816 r. wyrażono przez nazwanie go gorzowsko-bogackim (*Landsberg=Bodland*). W skład tak połączonego dekanatu wchodziły parafie w Bogacicy³⁸, Byczynie³⁹, Ciecierzynie⁴⁰, Gorzowie Śląskim⁴¹, Kluczborku⁴², Kościeliskach⁴³, Kujakowicach⁴⁴, Kuniowie⁴⁵, Łowkowicach⁴⁶, Oleśnie⁴⁷, Zdziechowicach⁴⁸. Około 1818 r. znika ostatecznie ar-

³⁵ AAW, APD 43-53 Becker Matthias.

³⁶ Tamże.

³⁷ AAW, II b 257. 1816–1912. *Acta Visitationis Archipresbyteratus Bodlandensis*, vol. I.

³⁸ Proboszczem był ks. Maciej Becker, a wikarym ks. Jakub Sobotta. Zob. H. GERLIC, *Bogacica. Dzieje parafii*, Opole 1997, s. 103.

³⁹ Tamtejszym kuratusem był ks. Wawrzyniec Smolnitzky. Pochodził z Rud Małych. W 1804 r. we Wrocławiu przyjął święcenia kapłańskie. Pracował tam od 1808 r. Lepiej posługiwał się językiem polskim. Był bardzo staranny. W przyszłości powinien pracować w mieście: AAW, II b 257, vol. II, *Ab Anno 1816 usque ad Annum 1823*.

⁴⁰ Tamtejszym kapelanem był urodzony w 1768 r. w Głogówku, ks. Karol Gonsa. W 1793 r., we Wrocławiu przyjął święcenia kapłańskie. Tutaj pracował od 1813 r. Przedtem był wikarym w Oleśnie. Cechowała go mechaniczna postawa duszpasterska. Posługiwał się tylko językiem polskim. Otrzymywał rocznie z parafii w Byczynie 100 talarów. Był zadowolony. *Tamże*.

⁴¹ Tamtejszym proboszczem był, urodzony w 1774 r. w Strzelcach Opolskich ks. Ignacy Paweler. Studiował we Wrocławiu, gdzie też w 1798 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Równie dobrze władał językiem polskim, jak i niemieckim. Wikarym był ks. Franciszek Holetzko, który urodził się w 1764 r., w Bojkowie. Święcenia kapłańskie otrzymał we Wrocławiu w 1787 r. Przedtem pracował jako wikary w Wiązowie, Goszczu i najprawdopodobniej Cieszkowie. Cechował go mechanizm w podejściu do duszpasterstwa. Otrzymywał rocznie 64 talary. *Tamże*.

⁴² Pracował tu kuratus ks. Józef Neumann, urodzony w 1774 r. w Strzelcach Opolskich. W 1799 r. we Wrocławiu przyjął on święcenia kapłańskie, a od 1800 r. pracował w duszpasterstwie, ze słabym powodzeniem. Lepiej władał językiem polskim. *Tamże*.

⁴³ Tamtejszym proboszczem był ks. Józef Greubler, dziekan gorzowski i bogacki, a wikarym, pensjonariusz, ks. Edmund Morawietz. Pochodził z Babic koło Raciborza, gdzie urodził się w 1770 r. Studia teologiczne odbył w Rudach, a w 1799 r. we Wrocławiu przyjął święcenia kapłańskie. Od 1813 r. rozpoczął, raczej ze słabym skutkiem, pracę w duszpasterstwie jako wikary w Gorzowie Śl. Władał jedynie językiem polskim. *Tamże*.

⁴⁴ Proboszczem był ks. Maciej Gottschlicht, urodzony w 1764 r. w Opolu. W 1788 r. przyjął we Wrocławiu święcenia kapłańskie i rozpoczął pracę w duszpasterstwie. Lepiej posługiwał się językiem polskim. Był pijakiem. *Tamże*.

⁴⁵ Proboszczem był ks. Franciszek Maywalder.

⁴⁶ Proboszczem był ks. Karol Ruske.

chhiprezbiterat gorzowski⁴⁹, a wraz z jego zniesieniem parafie w Gorzowie Śląskim, Kościeliskach, Oleśnie i Zdziechowicach powróciły do oleskiego⁵⁰. W wyniku nowych ustaleń dekanat bogacki obejmował parafie w Bogacicy wraz z Lasowicami Małymi oraz filią w Lasowicach Wielkich i fundacją w Bierdzanach, Kujakowicach, Kuniowie i Łowkowicach, kuracje w Byczynie i Kluczborku oraz lokalie w Ciecierzynie⁵¹. Teraz zmiany następowały już tylko na terenie parafii Bogacica. W 1838 r. dzięki przeznaczonej na uposażenie proboszcza i kościelnego w Lasowicach Wielkich fundacji ks. Beckera nastąpiło wskrzeszenie tej starej parafii, do której przyłączono, jako filialny, dawny kościół parafialny w Lasowicach Małych oraz Tuły wraz z innymi wioskami i przysiółkami, gdzie istniała już co najmniej pod koniec XVIII w. kapelania zamkowa. Najbardziej oddalone od Bogacicy Bierdzany miały od dawna fundatystę, który był tam duszpasterzem⁵². Już w 1840 r. daje się zauważyć coraz słabszy związek tej placówki z dekanatem bogackim. Tamtejszym administratorem został bowiem tymczasowo ks. Bartłomiej Cwik, lokalista z Ligoty Turawskiej⁵³. W 1841 r. odłączono Bierdzany od Bogacicy, a utworzoną tam lokalie inkorporowano do archiprezbiteratu opolskiego⁵⁴. W latach 1842–1853 dekanat bogacki obejmował parafie w Bogacicy, Lasowicach Wielkich, Kujakowicach Górnych, Kuniowie, Łowkowicach, kuracje w Byczynie i Kluczborku oraz lokalie w Ciecierzynie⁵⁵. Na jego terenie znajdowała się też nie używana kaplica domowa

⁴⁷ Pracowało tam trzech duchownych. Proboszczem był ks. Fryderyk Pompa; a wikarymi: urodzony w 1772 r. w Głogówku ks. Jerzy Błaszczyk, który po studiach we Wrocławiu otrzymał w 1796 r. święcenia kapłańskie i odtąd pracował w duszpasterstwie. Był przedtem wikarym w Wodzisławiu, Koźlu i Krapkowicach. Lepiej posługiwał się językiem polskim. W przyszłości powinien pracować w środowisku wiejskim; oraz urodzony w 1791 r. w Białej, źle mówiący po polsku, ks. Józef Kinast, który w 1815 r. we Wrocławiu przyjął święcenia kapłańskie, a od 1816 r. rozpoczął pracę w duszpasterstwie. W przyszłości powinien pracować w mieście. Obydwaj wikarzy otrzymywali rocznie po 52 talary. *Tamże*.

⁴⁸ Tamtejszym proboszczem był, urodzony w 1767 r. w Zakrzowie koło Koźła, ks. Paweł Piegza. Po studiach wrocławskich otrzymał w 1793 r. święcenia kapłańskie, a od 1794 r. rozpoczął pracę w duszpasterstwie. Wykazywał lepszą znajomość języka polskiego. Zbyt populistyczny. *Tamże*.

⁴⁹ Jeszcze w 1828 r. znajdujemy ostatni po nim ślad w nazwie zmienionego co do granic dekanatu oleskiego, który zwie się wówczas olesko-gorzowskim: *Catalogus cleri diöcesis Wratislaviensis sub ditione Serenissimi et Potentissimi Borussorum Regis. Jussu et autoritate Reverendissimi et Celsissimi Principis Episcopi* (dalej: *Catalogus 1828*), Breslau 1828, s. 57–58.

⁵⁰ Zob. *Tamże*.

⁵¹ AAW, II b 257, vol. III, *Ab Anno 1824 bis 1835*; zob. *Catalogus 1828*, s. 50–51.

⁵² GERLIC, *dz. cyt.*, s. 18.

⁵³ *Verzeichnis der Geistlichkeit des exemten Bisthums Breslau Königlich Preussischen Antheils für das Jahr 1840* (dalej: *Verzeichnis 1840*), Breslau, s. 17.

⁵⁴ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 18; w którym znajdowały się jedynie przez kilkanaście lat: zob. *Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums Breslau für das Jahr* (dalej: *Schematismus 1847*), s. 75; *Schematismus 1849*.

⁵⁵ *Schematismus oder Statistik des Bisthums Breslau Königlich Preussischen Antheils*, Breslau 1842 (dalej *Schematismus 1842*), s. 15–17; *Catalogus Venerabilis Cleri Almae Diöcesis Wratislaviensis sub ditione Serenissimi et Potentissimi Borussorum Regis cum Appendice Laicos muneribus apud Curiam Episcopalem, Rdmum Capitulum et Resp. Ecclesiam Cathedralem Fungentes Complectente conscriptus*

w Tułach⁵⁶ oraz kościoły filialne w Lasowicach Małych i Chocianowicach⁵⁷. Już 28 kwietnia 1845 r. postanowiono zbudować kaplicę dla katolików wołczyńskich. Kiedy plan ten zrealizowano, w 1851 r. zgodnie z wcześniejszymi zamiarami, ustanowiono tam samodzielniego duszpasterza⁵⁸, stąd też w 1853 r. widzimy nasz dekanat poszerzony o kolejną, wołczyńską lokalie⁵⁹. Kościoły parafialne nosiły w 1855 r. następujące wezwania: Bogacica — św. Trójcy, Wołczyn — Podwyższenia Krzyża św., Lasowice Wielkie — Wszystkich Świętych, Kluczbork — św. Piotra i Pawła, Kuniów — św. Jana Chrzciciela, Kujakowice — św. Stanisława, Łowkowice — Nawiedzenia NMP, Ciecierzyn — św. Jadwigi, Byczyna — Świętej Trójcy, filia w Lasowicach Małych — św. Jakuba; w Tułach znajdowało się wówczas jeszcze tylko prywatne oratorium, ale w budowie był już tamtejszy kościół w Chocianowicach — Narodzenia NMP⁶⁰. Wkrótce po wybudowaniu, w 1856 r. kościoła w Tułach i jego konsekracji 9 lipca 1856 r., doszło tam do ustanowienia 5 lipca 1858 r. samodzielnej parafii⁶¹. Jeszcze w 1857 r. widzimy tam tylko kapłana informatora⁶², ale już następny, wydany w 1859 r., schematyzm wrocławski wymienia Tuły jako kolejną parafię znajdującą się w archidiecezji bogackiej⁶³. Wkrótce, przed 1861 r., do rangi kuracji podniesiono lokalie w Wołczynie⁶⁴, a 13 czerwca 1862 r. na nowo erygowano tamtejszą parafię⁶⁵, a tamtejszego duszpasterza tytułuje się odtąd proboszczem⁶⁶. 8 sierpnia 1891 r. doszło do reaktywowania katolickich parafii w Kluczborku i Byczynie, a 3 maja 1905 r. w Chocianowicach⁶⁷. Odtąd archidiecezja bogacka liczyła dziewięć parafii: Bogacica, Byczyna, Chocianowice, Kluczbork, Kujakowice Górne, Kuniów, Lasowice Wielkie, Łowkowice, Tuły, Wołczyn i jedną lokalie, w Ciecierzynie. Na jego terenie znajdowały się też

---

pro anno MDCCCXLV (dalej: *Catalogus 1845*), oprac. Augustino Lodovico Nidetzki, Breslau 1845, s. 29–30; *Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums Breslau für das Jahr 1846* (dalej: *Schematismus 1846*), s. 19; *Schematismus 1847*, s. 19; *Schematismus 1849*, s. 19; *Schematismus 1851*, s. 18; *Schematismus 1853*, s. 34–35.

⁵⁶ *Schematismus 1842*, s. 16; *Schematismus 1853*, s. 34–35.

⁵⁷ *Schematismus 1853*, s. 34–35.

⁵⁸ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 18–19.

⁵⁹ *Schematismus 1853*, s. 34–35.

⁶⁰ *Schematismus 1855*, s. 30–31.

⁶¹ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 18; *Rocznik Diecezji Opolskiej 1996*, s. 669.

⁶² *Schematismus des Bisthums Breslau für das Jahr 1857* (dalej: *Schematismus 1857*), s. 112.

⁶³ *Schematismus des Bisthums Breslau und des ihm annectirten Delegaturbezirkes für das Jahr 1859* (dalej: *Schematismus 1859*), s. 29–30.

⁶⁴ *Schematismus des Bisthums Breslau und des ihm annectirten Delegaturbezirkes für das Jahr 1861* (dalej: *Schematismus 1861*), s. 29.

⁶⁵ *Real-Handbuch*, s. 176; *Rocznik Diecezji Opolskiej 1974*, s. 293.

⁶⁶ *Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegaturbezirks für das Jahr 1863* (dalej: *Schematismus 1863*), s. 29.

⁶⁷ *Real-Handbuch*, s. 176; *Schematismus des Bisthums Breslau für das Jahr 1905* (dalej: *Schematismus 1905*), s. 23; zob. M. KOGUT, *Zeszyty historyczne Kościoła katolickiego w Kluczborku*, cz. I, Kluczbork brw., s. 39.

dwa kościoły filialne w Lasowicach Małych i Laskowicach⁶⁸ oraz, wzniesiony w latach 1909–1911, kościół zamkowy w Kostowie⁶⁹. W takiej też strukturze przetrwał do końca swego istnienia⁷⁰, czyli do 24 listopada 1924 r., kiedy to kard. Adolf BERTRAM dokonał zmiany nazw siedmiu archiprezbiteratów diecezji wrocławskiej, wśród których znalazł się również archiprezbiterat bogacki, przemianowany wówczas na kluczborski⁷¹.

2. Zarząd archiprezbiteratu: archiprezbiterzy (dziekani) i aktuariusze okręgowi (wicedziekani)

Z funkcjonowaniem archiprezbiteratu związani byli dwaj duchowni, przedstawiciele biskupa w terenie, archiprezbiter i aktuariusz okręgowy (*actuarius circuli*). Archiprezbiter, którego spotykamy już w pierwszych latach V wieku, był początkowo kapłanem zastępującym biskupa w sprawowaniu funkcji liturgicznych nie wymagających święceń biskupich, a później jego wikariusza *in spiritualibus* i przełożonego kościołów tytularnych miasta biskupiego. W 576 r. w państwie Franków spotykamy archiprezbitera wiejskiego, którego od reformy karolińskiej w IX w. zaczęto powszechnie nazywać dziekanem⁷². KPK zwie go również wikariuszem okręgowym (*vicarius foraneus*)⁷³, a w Polsce jedynie w diecezji wrocławskiej do 1945 r. utrzymała się nazwa archiprezbiter, która jednak zawsze oznaczała dziekana⁷⁴. Archiprezbiter był człowiekiem biskupa do bezpośredniego kontaktu z duchowieństwem i wiernymi. Początkowo archidiakon, a później sam biskup przekazywał przez archiprezbitera zarządzenia i ogłoszenia biskupie, informował o synodzie, a później o jego uchwałach oraz przekazywał święte oleje krzyżma, katechumenów i chorych poświęcane przez biskupa w Wielki Czwartek w katedrze⁷⁵. On też z reguły zobowiązany był do udziału w synodach diecezjalnych⁷⁶. Uprawnienia dziekanów sprecyzowała Kongregacja Soboru z 11 grudnia 1593 r., wyznaczając im ważne miejsce w administracji diecezjalnej. Do obowiązków archiprezbiterów należała wizytacja parafii, czuwanie nad karnością i życiem liturgicznym w swoich okręgach, wykony-

⁶⁸ Stanowiący wcześniej filię Starych Budkowic. *Real-Handbuch*, s. 179.

⁶⁹ Gdzie już od 6 grudnia 1911 r. przebywał kapłan. *Tamże*, s. 175 i 179; *Handbuch des Erzbistums Breslau für das Jahr 1912* (dalej: *Handbuch 1912*), s. 32. Do 2 lutego 1927 r. tamtejsza placówka duszpasterska związana była z parafią w Byczynie. *Real-Handbuch*, s. 175.

⁷⁰ Zob. *Handbuch 1922*, s. 26; *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegaturbezirks für das Jahr 1923 gedruckt als nachtrag zum ausführlichern Handbuch vom Jahre 1922* (dalej: *Handbuch 1923*), s. 10; *Handbuch 1925*, s. 56–57.

⁷¹ *Verordnungen des Fürstbischöflichen Ordinariats in Breslau No 763*, Breslau 24 XI 1924, nr 311, s. 107.

⁷² E. PRZEKOP, *Archiprezbiter*, w: EK, t. I, Lublin 1973, s. 875–876; T. PAWLUK, *Dziekan*, w: EK, t. IV, Lublin 1983, s. 586–588; K. WEINZIERL, *Erzpriester*, w: LThK, t. III, Freiburg i.Br. 1957–1967, s. 1082.

⁷³ PRZEKOP, *art. cyt.*, s. 876; PAWLUK, *art. cyt.*, s. 586.

⁷⁴ PRZEKOP, *art. cyt.*, s. 876.

⁷⁵ DOLA, *dz. cyt.*, s. 59.

⁷⁶ Zob. *Tamże*, s. 145.

wanie zarządzeń biskupa i archidiakona, wprowadzanie na urząd nowych proboszczów, opieka nad chorymi księżmi oraz grzebanie zmarłych duchownych⁷⁷. Archiprezbiterzy nie zawsze wykonywali swe obowiązki osobiście. Dość powszechnym zwyczajem było w XVIII w., zwłaszcza w dekanacie oleskim, że zastępowali ich w wizytowaniu parafii specjaliści administratorzy⁷⁸. Z podobnej pomocy korzystał też archiprezbiter bogacki ks. Leopold BILLICH, w imieniu którego w 1783 r. wizytacji dokonał ks. Walenty GLAUER, proboszcz z Jełowej, administrator dekanatu bogackiego w latach 1780–1783⁷⁹, a w 1785 r. ks. Wawrzyniec MAGIERA, proboszcz z Bodzanowic⁸⁰.

Praca archiprezbitera nie zawsze przebiegała spokojnie i bez trudności. W 1783 roku z towarzyszącym mu administratorem musieli poprzestać jedynie na zwizytowaniu Bierdzan, ponieważ krzyżacy, powołując się na prawo egzempcji, odmówili im wstępu do swych kościołów, a w ten sposób uniemożliwili sporządzenie opisu należących do parafii w Kujakowicach i Kuniowie gruntów i dochodów⁸¹. Po śmierci ks. Billicha w dekanacie bogackim nastąpiła dość napięta sytuacja. Już w 1788 r. skarżył się ówczesny archiprezbiter ks. Jan JAROSCH, że w związku z brakiem zatwierdzenia na stanowisko aktuariusza okręgu, którym został na konwencji wielkocnym wybrany proboszcz z Bogacicy ks. Maciej BECKER, on sam tylko przeprowadził coroczną wizytację⁸². Wynikające stąd kłopoty trwały jeszcze co najmniej przez kilka lat⁸³.

⁷⁷ MANDZIUK, dz. cyt., s. 170; *Sammlung kirchlicher Vorordnungen, Erlasse und Bekanntmachungen für das Bisthum Breslau nach dem Inhalt geordnet und herausgegeben im Auftrage des Fürstbischöflichen Ordinariats in Breslau und im Selbstverlage desselben*, Breslau 1902, s. 273–284; zob. M. BRANDENBURG, *Die Geschäftsverwaltung des katholischen Pfarramtes im Gebiete des preussischen landrechts mit Bereucksichtigung des Reichskonkordats vom 20 Juli 1933*, Berlin 1934, s. 70–77.

⁷⁸ W 1730 r. był nim proboszcz z Bodzanowic, ks. Piotr Paweł Koss, który już 26 października 1719 r., jako proboszcz z Wysokiej, jak podaje *Ex mandato Reverendissimi ac Altissimi Officii*, przeprowadził wizytację w Bogacicy; w 1736 r. administratorem dekanatu oleskiego był ks. Jan Ignacy Dubielius: więcej o nich niżej.

⁷⁹ Pochodził z Głogówka, gdzie urodził się najprawdopodobniej w 1728 r., skoro w 1781 r. miał 53 lata. Od 29 lat był już kapłanem: AAW, II b 181a-b, fol. 2; 23 września 1752 r. na tytuł należącego do Leopolda de Skronskyego Skrońska otrzymał subdiakoniat: AAW, II c 4. 1650–1795. *Continuatio matriculae ordinatorum*, s. 460, a 23 grudnia 1752 r. w katedrze diakonat, jako *Alumnus Minister*. Tamże, s. 462; Jako administratora dekanatu bogackiego znajdujemy go 12 listopada 1780 r.: *Bodland ut supra Leopold Billich Erzpriester, Vidit. Glauer*, APB, *Księga chrztów*, t. II: 1772–1782, fol. 152b; 14 grudnia 1782 r.: *Glauer Adtor*: Tamże, fol. 187a; 17 listopada 1780: *Glauer Adtor*; 1783: *Glauer Adtor*; 14 września 1783 r.: *P. Heinrich Glauer C. Late. Sup. von Rosenberg*: Archiwum Parafialne w Kuniowie (dalej APK), *Księga chrztów*, t. II: 1780–1799; 13 września 1781: AAW, II b 181a-b, fol. 2. On również jedynie, wraz z ks. Billichem, sporządził 18 marca 1783 r., przewidziane rozporządzeniem Generalnego Wikariatu *Consignatio Ararum*. Tamże, fol. 3.

⁸⁰ Zob. niżej.

⁸¹ AAW, II b 181a, fol. 3.

⁸² Tamże, fol. 11b.

⁸³ 26 marca 1789 r. pisał on natomiast do Wrocławia, że poza zmianami personalnymi nic nadzwyczajnego w dekanacie się nie zdarzyło, atoli przesłane do Generalnego Wikariatu relacje nie zostały podpisane przez aktuariusza okręgu, ponieważ: *praeterire nolui; quod non ego in causa sed Emanentes de*

Aktuariusz okręgu to określenie występujące w niektórych diecezjach, między innymi we wrocławskiej i berlińskiej na oznaczenie zastępcy archiprezbitera i sekretarza archiprezbiteratu — wicedziekana⁸⁴. Był to decyzją Generalnego Wikariatu urząd wybieralny. Wyborów dokonywano zazwyczaj w czasie konwentu wielkanocnego, a wybranego przez konwent prezbiterów kandydata⁸⁵, którym mógł zostać jedynie któryś z wprowadzonych na stanowisko proboszczów danego dekanatu⁸⁶, przedstawiano do zatwierdzenia władzom diecezjalnym⁸⁷. Przysługujące mu niegdyś kompetencje zostały wprawdzie później znacznie ograniczone przez przekazanie ich komisarzom biskupim⁸⁸, nadal jednak pozostawał on faktycznym zastępcą archiprezbitera i w razie jego nieobecności bądź przewlekłej choroby przejmował wszystkie jego obowiązki i nabywał przysługujące mu uprawnienia⁸⁹. Zobowiązany był między innymi do zawiadomienia przełożonych kościelnych o śmierci każdego duchownego diecezjalnego z terenu swego dekanatu, jak też do zgłoszenia u nadprezydenta swej prowincji faktu zwolnienia każdej kuracji, nad którą prawo patronatu spoczywało w rękach władzy świeckiej⁹⁰.

2.1. Archiprezbiterzy (dziekani) dekanatu bogackiego

Funkcję archiprezbitera dekanatu oleskiego pełnili z reguły, po sprowadzeniu ich w 1353 r. do Olesna przez księcia Bolesława I, zakonnicy, prepozyci augustiańscy z tamtejszego konwentu, którzy w 1373 r. postarali się o prawo opieki nad parafią w Oleśnie i okolicą. W związku z ciągłymi nieporozumieniami dotyczącymi zatwierdzenia wybranego przez konwent oleski archiprezbitera, które zachodziły pomiędzy zakonnikami a władzami diecezjalnymi i zakonnymi we Wrocławiu, postarali się oni w Stolicy Apostolskiej o prawo wyboru i mianowania archiprezbiterów bez ingerencji z zewnątrz, na co już w 1642 r. otrzymali przyzwolenie⁹¹. Jak już powiedzieliśmy wyżej, w realizacji związanych z urzędem obowiązków wyręczał ich czasem administratorzy archiprezbiteratu. Tak przedstawiała się też sytuacja w okresie urzędowania archiprezbitera oleskiego o. Dominika RESPONDKA⁹², którego w pełnieniu funkcji wyręczał przez około 10 lat proboszcz, a późniejszy pierwszy archiprezbiter bogacki:

Conventu Anno Paschali hujus Circuli Sacerdotes ubi hic Actuarius juxta gratiosissimum Rescriptum Reverendissimi ac Illustrissimi Vicariatus Apostolici Offici eligi debuit ast hoc fieri non potuit cum pro praeterito Paschali Conventu unicus tantum Parochus Kunaviensis Ruske adfuerit queis humillime relatis adporrecta penes Consignatione Peculii Ecclesiarum, ac Fundtionum Archipresbyteratus hujus cum elemisissimo respectu emorior: AAW, II b 181a, fol. 14.

⁸⁴ A. STIEGLER, *Actuarius circuli*, w: LThK, t. I, k. 117–118; zob. BRANDENBURG, *dz. cyt.*, s. 77–81.

⁸⁵ Zob. AAW, II b 181a, fol. 11b i 14a.

⁸⁶ *Sammlung kirchlicher Verordnungen*, s. 284.

⁸⁷ Zob. AAW, II b 181a, fol. 11b.

⁸⁸ W 1851 r. pozbawiono w ten sposób aktuariusza okręgu prawa do kontrolowania kasy u archiprezbitera. *Sammlung kirchlicher Verordnungen*, s. 275.

⁸⁹ BRANDENBURG, *dz. cyt.*, s. 77.

⁹⁰ *Sammlung kirchlicher Verordnungen*, s. 282–283.

⁹¹ H. KAŁUŻA, *Dzieje parafii Wysoka w Ziemi Oleskiej*, Nysa–Wysoka 1998, s. 42–45.

⁹² *Tamże*, s. 181–182.

Ks. Józef Walenty Poznalek (1749–1763). Pochodził z Raciborza, gdzie urodził się zapewne w 1712 r. 10 kwietnia 1734 r. przyjął we Wrocławiu tonzurę i święcenia niższe⁹³, a 5 marca 1735 r., na tytuł Grodziska, posiadłości Franciszka Adalberta hrabiego DE TENCZIN, subdiakoniat⁹⁴. Parafię bogacką przejął z rąk administratora ks. Antoniego ZOLA⁹⁵, a otrzymał ją dzięki prezentacji hrabiego von SCHLEGENBERGA⁹⁶. Jako tutejszego, i zarazem w Lasowicach Małych, proboszcza spotykamy go już 24 września 1737 r.⁹⁷ Od 21 września 1738 r. do 9 kwietnia 1749 r. był równocześnie administratorem archiprezbiteratu oleskiego⁹⁸, stąd też co roku przeprowadzał wizytację w należących doń parafiach⁹⁹ 18 maja 1749 r. występuje po raz pierwszy jako farorz i archiprezbiter bogacki¹⁰⁰. Odtąd osobiście, mimo kierowania tak rozległą parafią, pełnił swe zadania związane z urzędem dziekańskim¹⁰¹. Zmarł w Bogacicy 28 lutego 1763 r. w wieku zaledwie 51 lat, jako tutejszy proboszcz i zarazem pierwszy archiprezbiter nowo utworzonego dekanatu. Tutaj też został pochowany¹⁰². Pozostawił po sobie fundację opiekującą na 100 talarów¹⁰³. Jest on autorem krótkich wierszy, epitastichonów i tetrastichonów, z których kilka, poświęconych ks. Walentemu WIDERZE, ocalało jedynie dlatego, że zapisał je w bogackich księgach metrykalnych¹⁰⁴.

Ks. Andrzej Krumbhorn (Krumphorn) (1763–1772). Pochodził z Opola. 6 kwietnia 1732 r. został ochrzczony w tamtejszej kolegiacie św. Krzyża. Jego rodzicami byli Dawid i Anna z d. SRZMIGRZESTON¹⁰⁵. Był najprawdopodobniej krewnym dziekana tamtejszej kapituły, Dawida KRUMBHORNA. Około 1756 r. przyjął święcenia kapłańskie. Od 5 czerwca 1763 r. spotykamy go jako proboszcza w Bogacicy¹⁰⁶. Prawdopodobnie równocześnie został tutejszym archiprezbiterem, co jed-

⁹³ AAW, II c 4, s. 367.

⁹⁴ Tamże, s. 373.

⁹⁵ Krótko, bo zaledwie od 14 lipca do 17 września 1737 r. spotykamy go w Bogacicy, po śmierci ks. Walentego Widery. GERLIC, *dz. cyt.*, s. 89. Był on ostatnim, pochodzącym z grona oleskich kanoników augustiańskich, proboszczem w Kościeliskach. Tamtejsza księga chrztów wspomina go począwszy od lutego 1749 r. Zmarł w Kościeliskach 22 stycznia 1775 r. HEINY, *dz. cyt.*, s. 67–68.

⁹⁶ AAW, II b 83a. *Visitatio Archidiaconalis Oppoliensis*, fol. 85.

⁹⁷ APB, *Księga chrztów*, t. I, fol. 134a; *Schematismen 1724 und 1738*, s. 287.

⁹⁸ APB, *Księga chrztów*, t. I, fol. 140–247a; *Schematismen 1724 und 1738*, s. 287; *Catalogus 1748*, s. 28.

⁹⁹ 22 IX 1738; 23 X 1739; 8 XI 1740; 8 XI 1741; 23 X 1742; 3 XI 1744; 23 X 1747; 1 X 1748 widzimy go w tej roli w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. I: 1737–1779.

¹⁰⁰ APB, *Księga chrztów*, t. I, fol. 248a; zob. *Catalogus 1757*, s. 53.

¹⁰¹ Świadczą o tym chociażby notatki o przeprowadzonych wizytacjach: zob. APK, *Księga chrztów*, t. I: 22 I 1750; 25 XI 1751; 25 XI 1752; 15 XI 1753; 25 XI 1754; 25 XI 1755; 25 XI 1756.

¹⁰² *Catalogus 1766*, s. 142; APB, *Księga zgonów*, t. I: 1725–1771, fol. 152b.

¹⁰³ AAW, *Bodland 4) 1778. Akten betreffend 2 Bodländer Kirchenkapitalien von 100 Thl. und 100 Gld. Stiftungskapitalien des Valentin Anton Widera, des Josephus Poznalek, verstorbener Erzpriester in Bodland.*

¹⁰⁴ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 89.

¹⁰⁵ Archiwum Parafii Katedralnej w Opolu, *Księga chrztów*, t. II: 1732–1736, fol. 159.

¹⁰⁶ APB, *Księga ślubów*, t. I: 1724–1771, fol. 66a.

nak znajduje potwierdzenie dopiero od 16 października 1763 r.¹⁰⁷ Mimo słabego zdrowia pragnął widać podołać swym związanym z tym urzędem obowiązkom i wizytował parafie swego dekanatu¹⁰⁸. 19 lutego 1772 r. w wieku niespełna 40 lat, zmarł w Bogacicy na suchoty, na które od wielu lat chorował. Odszedł po zaledwie 9 latach pracy jako proboszcz, archiprezbiter bogacki i inspektor szkolny. Jego ciało złożono w Bogacicy¹⁰⁹

Ks. Wawrzyniec Alojzy Magiera (1772). Był proboszczem bodzanowickim. Urodził się około 1729 r., skoro w 1766 r. miał 37 lat¹¹⁰. Pochodził z Koźła. 22 grudnia 1753 r. w katedrze wrocławskiej, jako alumn fundatysta, przyjął tonsurę i święcenia niższe¹¹¹. 29 marca 1754 r. w kościele św. Idziego otrzymał na tytuł Alumnatu subdiakoniat¹¹², a 13 kwietnia 1754 r. tamże diakonat¹¹³. 8 czerwca 1754 r. w katedrze wrocławskiej przyjął święcenia prezbiteratu¹¹⁴. 2 grudnia 1772 r. jako proboszcz bodzanowicki, archiprezbiter bogacki i administrator archiprezbiteratu oleskiego wizytował parafię w Bogacicy¹¹⁵, a dzień wcześniej w Kuniowie¹¹⁶. Powtórnie spotykamy go tu w czasie wizytacji, która miała miejsce 27 kwietnia 1785 r. Był nadal proboszczem w Bodzanowicach. W międzyczasie został archiprezbiterem oleskim, a w dekanacie bogackim pełnił funkcję jego administratora¹¹⁷. W 1773 r. postawiono mu szereg zarzutów w związku z rzekomymi intrygami dotyczącymi prezentacji na parafię w Wysokiej pod Olesnem¹¹⁸. Niezbyt dobrze układały się też jego stosunki z właścicielem Bodzanowic, majorem von KRZIDLOWSKYM, który w 1786 r. postawił mu szereg, jak się okazało słusznych, zarzutów, przez co naraził się on na naganę władz zwierzchnich¹¹⁹. Najprawdopodobniej zmarł on w Bodzanowicach

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ 22 listopada 1768 i 31 stycznia 1770 r. widzimy go w tej funkcji w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. I.

¹⁰⁹ APB, *Księga zmarłych*, t. II: 1772–1804, fol. 2b; GERLIC, dz. cyt., s. 90.

¹¹⁰ *Catalogus 1766*, s. 81.

¹¹¹ AAW, II c 4, s. 464.

¹¹² Tamże, s. 468.

¹¹³ Tamże, s. 468.

¹¹⁴ Tamże, s. 470.

¹¹⁵ APB, *Księga chrztów*, t. II, fol. 12b-13a: *Visum et approbatum in visitatione Archipresbyterali die 2 Decembris 1772 L:A: Magiera Parochus Bodzanovicensis et Archi=presbyter Bodlandensis, nec non Administrator Archi=presbyteratus Rosenbergensis, Ignatius Philippi Parochus Kuhnaviensis & Actuarius Circuli.*

¹¹⁶ APK, *Księga chrztów*, t. I.

¹¹⁷ APB, *Księga chrztów*, t. III: 1783–1791, fol. 35b-36a: *Visum et altissimis Ordinationibus conformiter adinventum approbatum in annua visitatione in praeterito die 27 Aprilis 1785 L:A: Magiera Parochus Bodzanov[icensis] Circ[uli] Rosenberg[ensis] Archipresbyter, & Bodland[ensis] Administr[ator];* zob. APK, *Księga chrztów*, t. II: 2 V 1785.

¹¹⁸ AAW, *Botzanowitz (= Grunruh) Krs. Rosenberg: 5) 1773. Beschwerde gegen Erzpriester Lorenz Magiera wegen angeblicher Intriguen bei der Präsentation für Wyssoka.*

¹¹⁹ AAW, *Botzanowitz (= Grunruh) Krs. Rosenberg: 1) 1786 Juli-Sept. Akten betreffend Klagen des Patrons Majors von Krzidlowsky gegen den dortigen Pfarrer Laurentius Magiera. Untersuchung, Verweis.*

przed 24 października 1786 r.¹²⁰, skoro prezentację na tamtejszą parafię otrzymał wówczas, z rąk von Krzidlowskyego, dotychczasowy wikary w Toszku ks. Jerzy Ociepka¹²¹.

Ks. Leopold Billich (Bilich) (1773–1785). Był Ślązakiem pochodzącym z Głogówka, gdzie urodził się około 1734 r. Około 1759 r. przyjął święcenia kapłańskie, skoro w 1781 r. miał 47 lat i od 22 lat był już prezbiterem, cały czas pracującym w duszpasterstwie¹²². W 1764 r., w wieku 34 lat został kanonikiem opolskim. W 1766 r. był kapelanem w Strzelcach Opolskich¹²³, a 24 grudnia 1768 r. spotykamy go jako proboszcza w Kotulinie¹²⁴. Parafię bogacką, jak sam zaznaczył w jednym ze swoich pism, objął po Krumbhorne¹²⁵. Fakt jego pobytu w parafii odnotowano po raz pierwszy 7 lipca 1772 r.¹²⁶ Najpóźniej około 29 czerwca 1773 r. został mianowany tutejszym archiprezbiterem¹²⁷. W związku z pożyczką, którą pragnął zaciągnąć, sporządził 20 stycznia 1774 r. spis swoich ruchomości. Posiadał dość okazałą bibliotekę, na którą składało się 77 w większości wielotomowych dzieł, manuskrypty zawierające całą filozofię, teologię, zbiór kazań, luźne notatki i wypisy oraz 84 książki mniejszego formatu¹²⁸. Mimo, że posiadał w Opolu IX kanonię, rezydował w Bogacicy. Powodowało to konieczność posługiwania się prokuratorem w sprawach majątkowych, dotyczących jego prebendy kanonickiej. Był nim dziekan Dawid KRUMBHORN, który jednak nie przysyłał mu dochodów z jego prebendy, w związku z czym toczył się między nimi długoletni spór, obok tego, który toczył się już od 1774 r. w sprawie rzekomych pieniędzy, pozostawionych przez jego poprzednika w Bogacicy ks. Andrzeja Krumbhorna, do których rościł sobie prawa jego brat Jan Krumbhorn z Opola¹²⁹. Jako, że sprawy nie można było załatwić polubownie, 6 III 1785 r. Billich zaskarżył dziekana Krumbhorna w Kurii Biskupiej we Wrocławiu. Zmarł w Bogacicy 1 listopada 1785 r. Tutaj też 4 listopada tegoż roku został pochowany¹³⁰. Swe obowiązki dziekańskie wypełniał początkowo osobiście¹³¹, ale później wyręczał się specjalnym administratorem, którym był proboszcz

¹²⁰ 11 października 1786 r. udzielił on ostatniego chrztu św. w Bodzanowicach: Archiwum Parafialne w Bodzanowicach, *Księga chrztów*, t. IV: 1779–1801, s. 66.

¹²¹ AAW, *Botzanowitz (= Grunruh) Krs. Rosenberg: 2) 1786 X 24 - 1787 I 19. Akten betreffend Praesentation und Investitur nach dem Tode des Pfarrers Magiera für Georg Ociepka.*

¹²² AAW, II b 181a.

¹²³ *Catalogus 1766*, s. 20 i 78.

¹²⁴ AAW, *Bodland 11) 1769-1777. Klage Krumbhorn gegen Erzpriester Leopold Billich.*

¹²⁵ *Tamże.*

¹²⁶ APB, *Księga chrztów*, t. II, fol. 6a; *Księga ślubów*, t. II: 1772–1804, fol. 3a; zob. też: *Verzeichnis 1802*, s. 32: *Bodland ist Billich 1792 und als denn Mathias Bekker angestellt worden; powinno być: Bodland ist Billich 1772 [...].*

¹²⁷ APB, *Księga chrztów*, t. II, fol. 22a.

¹²⁸ AAW, *Bodland 7a) 1774-75. Akten des Bodländer Pfarrers Kanonikus Leopold Billich betreffend Aunahme von Kapitaldarlehen.*

¹²⁹ AAW, *Bodland 11) 1769-1777; AAW Bodland 5) 1774-80. Akten und Belaege betreffend Forderungen der Bodlaender Kirche an Johann Krumbhorn, Bürger und Seifensieder in Oppeln wegen Gelder.*

¹³⁰ APB, *Księga zgonów*, t. II, fol. 88a; GERLIC, *dz. cyt.*, s. 90–91.

z Jełowej ks. Walenty GLAUER (1780–1783)¹³² oraz proboszcz z Bodzanowic ks. Warzyniec Magiera (1785)¹³³.

Ks. Jan Feliks Jarosch (1787–1789). Pochodził z Olesna. Urodził się około 1742 r. skoro w 1799 miał 57 lat¹³⁴. 24 maja 1766 r. w katedrze wrocławskiej przyjął tonsurę i niższe święcenia¹³⁵. 20 września 1766 r. otrzymał subdiakoniat na tytuł, należących do Wacława de PACZYŃSKIEGO, Kozłowic¹³⁶. 20 grudnia 1766 r. przyjął święcenia diakonatu¹³⁷, a 13 czerwca 1767 r. w katedrze święcenia kapłańskie¹³⁸. W 1772 r.¹³⁹ lub, jak dowiadujemy się skądinąd, w 1773 r. został proboszczem w Wysokiej pod Olesnem¹⁴⁰, gdzie pracował do końca swego życia¹⁴¹. Najprawdopodobniej zaraz po śmierci ks. Billicha został archiprezbiterem bogackim, ale po raz pierwszy występuje jako taki 16 stycznia 1787 r.¹⁴² Archiprezbiterem bogackim tytułuje się też w latach 1787–1789, w sporządzanych przez siebie corocznie sprawozdaniach z wizytacji dziekańskich¹⁴³. Tak też podpisuje się w wizytowanych księgach metrykalnych¹⁴⁴. Był nim co najmniej do 30 lipca 1789 r.¹⁴⁵ Wkrótce potem utracił jednak ten urząd na rzecz proboszcza z Kościelisk ks. Jana ZURKA¹⁴⁶. Później, pozostając nadal proboszczem w Wysokiej, został archiprezbiterem oleskim i jako takiego znajdujemy go w 1802 r.¹⁴⁷ Zmarł w Wysokiej w 1828 r., gdzie też został pochowany¹⁴⁸.

Ks. Jan Zureck (Zurek) (1790–1800). Pochodził prawdopodobnie z Wilkowa k. Namysłowa¹⁴⁹. 21 grudnia 1776 r. przyjął tonsurę i niższe święcenia¹⁵⁰. 20 wrześ-

¹³¹ 28 XI 1772; 9 II 1774; 19 XI 1774; 28 XI 1775; 19 XI 1776; 28 XI 1777: APK, *Księga chrztów*, t. I; oraz 24 IX 1783: APK, *Księga chrztów*, t. II; wizytował parafię w Kuniowie.

¹³² Zob. wyżej.

¹³³ Zob. wyżej.

¹³⁴ *Catalogus 1799*, s. 73.

¹³⁵ AAW, *II c 4*, s. 505.

¹³⁶ *Tamże*, s. 506.

¹³⁷ *Tamże*, s. 508.

¹³⁸ *Tamże*, s. 510.

¹³⁹ KAŁUŻA, *dz. cyt.*, s. 58.

¹⁴⁰ *Verzeichnis 1802*, s. 65.

¹⁴¹ KAŁUŻA, *dz. cyt.*, s. 58–60; zob. *Catalogus 1799*, s. 73; AAW, *II b 181a*, fol. 13, 14, 15, 17a; zob. też: fol. 8b i 9.

¹⁴² APB, *Księga ślubów*, t. II, fol. 94; APB, *Księga chrztów*, t. III, fol. 76–77; AAW, *II b 181a*.

¹⁴³ AAW, *II b 181a*, fol. 8b: 1 III 1787 r.; *tamże*, fol. 13a: 15 III 1788 r.; *tamże*, fol. 14a: 26 III 1789 r.; zob. też: APB, *Księga chrztów*, t. III, fol. 76b–77a: *Liber Baptizorum visus est in annua Visitare die 17ma Januarij 1787 Joannes Jarosch Archipresbyter*; *tamże*, fol. 100a: *Visum et adprobatum die 20 Febr. 1788 Bodlandae Joannes Jarosch Archipr.*; *tamże*, fol. 118a: *die 10 Febr. 1789 visus adprobatu Joan. Jarosch Archipr.*

¹⁴⁴ APK, *Księga chrztów*, t. II: 19 I 1787; 21 II 1788; 8 II 1789.

¹⁴⁵ AAW, *II b 181a*, fol. 17a.

¹⁴⁶ Zob. niżej.

¹⁴⁷ *Allgemeine 1802*, s. 83; nie był nim jeszcze w roku 1799: zob. *Catalogus 1799*, s. 73.

¹⁴⁸ KAŁUŻA, *dz. cyt.*, s. 58.

¹⁴⁹ Wilkoviensis.

¹⁵⁰ AAW, *II c 4*, s. 542.

nia 1777 r., w kościele św. Marcina we Wrocławiu otrzymał jako *Minister Mensae* subdiakoniat na tytuł należących do DE SURMY dóbr Samotwór¹⁵¹. 9 stycznia 1778 r. przyjął diakonat¹⁵², a 15 marca 1778 r. święcenia kapłańskie¹⁵³. Liczący wówczas 31 lat ks. Antoni Zurek¹⁵⁴ został w 1786 r. proboszczem, w należących do archiprezbiteratu oleskiego Kościeliskach¹⁵⁵. 5 lutego 1790 r. jako archiprezbiter bogacki przeprowadził wizytację parafii Bogacica¹⁵⁶. Podobną wizytację przeprowadził 20 marca 1792 r.¹⁵⁷ Archiprezbiterem bogackim był zapewne aż do swej śmierci, a z całą pewnością był nim jeszcze w roku 1799¹⁵⁸. Wydany wówczas katalog nazywa go ponadto proboszczem w Kościeliskach, administratorem w Biskupicach¹⁵⁹ oraz administratorem archiprezbiteratu gorzowskiego¹⁶⁰. 16 maja 1799 r. i 12 lutego 1800 r. jako archiprezbiter (gorzowski?) i proboszcz w Kościeliskach wizytował, należącą do dekanatu gorzowskiego, parafię w Łowkowicach¹⁶¹. W Kościeliskach toczył przez kilka lat z tamtejszym właścicielem von JORDANEM proces o meszne, który zakończył się zgodą. Ale jak sam napisał, kosztował go wiele pieniędzy i zdrowia. Zmarł w wieku zaledwie 47 lat, 8 grudnia 1800 r. w Kościeliskach, gdzie go też pochowano¹⁶².

Ks. Szymon Józef Schiwek (Schiveck, Schivek, Siwik) (1801–1802). Tego, liczącego wówczas 37 lat, kapłana spotykamy w 1766 r. w Gościęcinie, gdzie był kapelanem¹⁶³. W 1770 r. objął parafię w Zdziechowicach¹⁶⁴, gdzie widzimy go nadal — liczył wówczas 64 lata — jako tamtejszego proboszcza w 1799¹⁶⁵ i 1802 roku¹⁶⁶. Zapewne dobrze układały się jego stosunki z ówczesnym właścicielem Ciecierzyna, Budzowa i Goli, hrabią Johannem Fredrichem Ludwigiem Erdmanem von PÜCK-

¹⁵¹ *Tamże*, s. 544.

¹⁵² *Tamże*, s. 545.

¹⁵³ *Tamże*, s. 546.

¹⁵⁴ HEINY, *dz. cyt.*, s. 168.

¹⁵⁵ W którym pozostały pomimo reorganizacji tego dekanatu w pierwszej połowie XVIII wieku i ustanowieniu w 1738 r. siedziby archiprezbitera w pobliskim Gorzowie Śląskim. Zob. *tamże*, s. 144–153; *Catalogus 1799*, s. 68; *Allgemeine 1802*, s. 84.

¹⁵⁶ APB, *Księga chrztów*, t. III, fol. 138a: *datur die 5ta Febr[uarij]. 1790 Joan[es]. Zureck Archipresbyter.*

¹⁵⁷ *Tamże*, fol. 174b: *Liber Baptizatorum visus in annua Visitatione 20ma Martii 1792 Joannes Zureck Par[ochus] Kostelescensis et Archipresbyter.*

¹⁵⁸ *Catalogus 1799*, s. 65; HEINY, *dz. cyt.*, s. 169; 4 II 1790; 16 III 1796; 8 III 1797; 15 III 1798r., jako archiprezbiter bogacki i proboszcz w Kościeliskach wizytował parafię w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. II.

¹⁵⁹ *Catalogus 1799*, s. 65.

¹⁶⁰ *Tamże*, s. 68.

¹⁶¹ Archiwum Parafialne w Łowkowicach (dalej: APŁ), *Księga chrztów*, t. II: 1796–1834, fol. 135 i 139.

¹⁶² HEINY, *dz. cyt.*, s. 168–169.

¹⁶³ *Catalogus 1766*, s. 74.

¹⁶⁴ *Verzeichnis 1802*, s. 35.

¹⁶⁵ *Catalogus 1799*, s. 69.

¹⁶⁶ *Allgemeine 1802*, s. 79.

LER, skoro 7 listopada 1788 r. zawarł z nim korzystny dla siebie układ w sprawie zamiany gruntów parafialnych¹⁶⁷. W latach 1773–1800 widzimy go u boku kolejnych archiprezbiterów gorzowskich jako tamtejszego aktuariusza okręgu¹⁶⁸. Po śmierci ks. Jana Zurka został archiprezbiterem gorzowskim, w związku z czym 24 listopada 1801 r. i 16 listopada 1802 r. przeprowadził wizytację parafii w Łowkowicach¹⁶⁹. Równocześnie musiał też zostać archiprezbiterem bogackim, skoro 26 listopada 1801 r. przeprowadził on wizytację w Kuniowie¹⁷⁰, gdzie spotykamy go ponownie 18 listopada 1802 r.¹⁷¹ Następnego dnia, tj. 19 listopada 1802 r., wizytował parafię bogacką, czego ślady znajdujemy w księgach parafialnych¹⁷². Jako archiprezbitera bogackiego oraz gorzowskiego i proboszcza w Zdziechowicach wymienia go katalog z 1802 r.¹⁷³

Ks. Józef Grübler (1807–1818). Urodził się w 1768 r. w Niemodlinie. Studia teologiczne odbył we Wrocławiu, gdzie też w 1792 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był utrakwistą¹⁷⁴. W 1801 r., po śmierci ks. Zurka, został proboszczem w Kościeliskach, gdzie pracował przez trzydzieści pięć lat¹⁷⁵. W 1817 r. wybudował tam nową, masywną plebanię¹⁷⁶. Jako archiprezbitera bogackiego spotykamy go po raz pierwszy w roku 1807, kiedy to 8 lipca przeprowadził wizytację parafii bogackiej¹⁷⁷. Jeszcze dwukrotnie, w 1809 i 1812 roku pozostawił on po sobie ślad w tutejszych księgach parafialnych¹⁷⁸. W tym czasie wizytował też, znajdującą się w granicach

¹⁶⁷ AAW, *Seichwitz (+ Wittenau Richterstal), Krs. Rosenberg: 1) 1788–90. Akten betreffend Pfarracker, Tausch gegen bestimmte Holzlieferung.*

¹⁶⁸ 14 października 1773 r. wizytował parafię w Łowkowicach wraz z administratorem dekanatu gorzowskiego, kuratusem z Byczyny, ks. Walentym Latuszkim (Latuskiem): APŁ, *Księga chrztów*, t. I: 1765–1795, fol. 42; później wielokrotnie: 17 X 1775; 27 XI 1776; 25 XI 1777; 12 X 1778; 17 XI 1779; 16 XI 1780; 27 XI 1781; 19 XI 1782; 14 X 1783; 10 XI 1784; 21 XI 1786; 20 XI 1787; 18 XI 1788; 23 XI 1790; 22 XI 1791; 20 XI 1792; 26 XI 1793; 25 XI 1794; 22 III 1798: APŁ, *Księga chrztów*, t. I i II: znajdujemy go u boku ks. Grzegorza Józefa Latuska, proboszcza gorzowskiego w latach 1769–1798 i tamtejszego (a nie oleskiego) w latach 1774–1798 archiprezbitera: zob. J. DZIUK, *Z dziejów parafii w Gorzowie Śląskim*, Mikołów brw., s. 30; wreszcie 12 lutego 1800 r. występuje u boku tamtejszego archiprezbitera, ks. Jana Zurka: APŁ, *Księga chrztów*, t. II.

¹⁶⁹ *Tamże*, fol. 53.

¹⁷⁰ APK, *Księga chrztów*, t. III: 1800–1825.

¹⁷¹ *Tamże*.

¹⁷² APB, *Księga ślubów*, t. II, fol. 197: 19 XI 1802 r. *Simon Jos[eph] Schivek Archip[resbyter] & Par[ochus] Seichwizin*; APB, *Księga chrztów*, t. IV: 1792–1804, s. 409: *Baptizatorum liber in Visitatione Archipresbyter[ialis] visus approbatusque die 19 Nov. 1802 Simon Jos[eph] Schivek.*

¹⁷³ *Allgemeine 1802*, s. 75 i 79; zob. *Verzeichnis 1802*, s. 35.

¹⁷⁴ AAW, II b 257, vol. II.

¹⁷⁵ HEINY, *dz. cyt.*, s. 169; zob. *Allgemeine 1802*, s. 84.

¹⁷⁶ HEINY, *dz. cyt.*, s. 169.

¹⁷⁷ APB, *Księga chrztów*, t. V: 1805–1815, s. 88: *Visitavi annua visitationis 8 Juli 1807 Jos[eph] Grübler Paroch[us] Kosteliz.*

¹⁷⁸ *Tamże*, s. 164: *Vistt. 6 Juli 1809 Grübler*; *tamże*, s. 330: *dieses taufbuch ist dem 8t Juli 1812 naseen und wichtig befunden Grübler Pompa*; 9 lipca 1812 r. wizytował on również parafię w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. IV: 1826–1867.

archiprezbiteratu gorzowskiego, parafię w Łowkowicach¹⁷⁹, co zdaje się przemawiać za tym, że równocześnie był też archiprezbiterem gorzowskim, co potwierdza ostatecznie list ks. Beckera do Generalnego Wikariatu z 13 stycznia 1813 r.¹⁸⁰ Urząd archiprezbitera bogackiego i gorzowskiego łączył do 1818 r.¹⁸¹ 10 grudnia 1816 r. przeprowadził wizytację dekanatu gorzowsko-bogackiego. Po raz ostatni jako archiprezbitera bogackiego znajdujemy go 29 maja 1818 r.¹⁸², chociaż jeszcze 16 grudnia 1818 r., tytułując się archiprezbiterem, dokonał on wizytacji parafii bogackiej¹⁸³. Później został archiprezbiterem dekanatu olesko-gorzowskiego i egzaminatorem konkursów parafialnych¹⁸⁴, w związku z czym wizytował parafię w Wysokiej¹⁸⁵. Zmarł na suchoty w Kościeliskach, w wieku 67 lat, 14 kwietnia 1836 r., a 18 kwietnia tegoż roku został pochowany przy tamtejszym kościele parafialnym¹⁸⁶.

Ks. Maciej Becker (1818–1837). Stanowi najbarwniejszą postać wśród proboszczów i archiprezbiterów bogackich. Urodził się w 1761 r. w Bukowicach koło Trzebnicy. Studiował we Wrocławiu, gdzie 6 marca 1784 r. otrzymał święcenia kapłańskie i rozpoczął pracę w duszpasterstwie. Był utrakwistą, równie dobrze władającym językiem polskim, jak i niemieckim. W duszpasterstwie odznaczał się szczególną aktywnością¹⁸⁷. W Bogacicy, którą to parafię objął po Billichu¹⁸⁸, widzimy go od 20 sierpnia 1786 r.¹⁸⁹ Początkowo był tu administratorem. 16 stycznia 1787 r. archiprezbiter bogacki ks. Jan Jarosch napisał o nim: „co zaś tyczy się nowego proboszcza, to prowadzi on życie stanowi swemu odpowiednie, w głoszonych przez niego kazaniach widać staranność, tedy chwalony jest przez parafian” 20 lutego 1788 r. archiprezbiter, w rezultacie przeprowadzonej wizytacji, stwierdził ogólnie poprawny stan rzeczy panujący w Bogacicy, ale zarzucił proboszczowi pierwszą niesumienność. Mimo dotychczasowych monitów, nie zaprowadził on bowiem księgi fundacji, ponieważ była, jego zdaniem, nieużyteczną. Kiedy doszło jeszcze do odmowy zatwierdzenia go przez Wikariat Generalny na stanowisko aktuariusza okręgu, jego stosunki z przełożonymi stały się bardzo napięte¹⁹⁰. Nieprzeciętna osobowość, samodzielność myślenia, niezbyt poprawne poglądy, a zwłaszcza pewna

¹⁷⁹ 7 VII 1807; 4 VII 1809; 10 VII 1810; 3 VII 1811; 22 I 1814; 5 VII 1815; 9 VII 1816; 17 VI 1817: APŁ, *Księga chrztów*, t. II.

¹⁸⁰ AAW, APD 43-53 Becker Matthias.

¹⁸¹ AAW, II b 181a, fol. 21: 1813 r.; AAW, II b 257, vol. II: 26 III 1816; 9 VII 1816; 7 VIII 1816; 30 XI 1816; 10 XII 1816; 7 II 1817; 20 II 1817; 10 VII 1817; 12 IX 1817; 26 IX 1817; 7 X 1817; 8 II 1818; 4 IV 1818; 16 V 1818; 29 V 1818.

¹⁸² AAW, II b 257, vol. II.

¹⁸³ Tamże.

¹⁸⁴ Zob. *Catalogus 1828*, s. 57.

¹⁸⁵ 8 VII 1826; 4 VII 1827; 2 VII 1828; 10 VII 1832: Archiwum Parafialne w Wysokiej (dalej: APW), *Księga zmarłych 1802–1834*.

¹⁸⁶ HEINY, *dz. cyt.*, s. 169.

¹⁸⁷ Tamże.

¹⁸⁸ *Verzeichnis 1802*, s. 32: *Bodland ist Billich 1792 und als denn Mathias Bekker angestellt worden*.

¹⁸⁹ APB, *Księga ślubów*, t. II, s. 91b.

¹⁹⁰ AAW, II b 181a.

nonszalancja w podejściu do nowego archiprezbitera bogackiego, były powodem postawienia go 15 czerwca 1791 r. w stan oskarżenia. Postawione mu zarzuty dotyczyły nieprzystojnego ubioru i tonsury, niepoprawnych poglądów na naukę o odpustach i kulcie relikwii, zarzucano mu łamanie tajemnicy spowiedzi oraz niesubordynację wobec archiprezbitera, w konsekwencji czego komisarz biskupi ks. Franciszek Józef TWOREK przeprowadził dochodzenie, zakończone 5 października 1791 r. wydaniem werdyktu skazującego. Uznany winnym w dniach od 22 do 30 października 1791 r. odbył rekolekcje u franciszkanów konwentualnych we wrocławskim klasztorze św. Doroty¹⁹¹, po których powrócił do Bogacicy. Nowe przykrości spotkały go w dziesięć lat później, w 1801 r. Tym razem, wraz z ówczesnym wikarym ks. PLASCHCZKIEM, przeciw swemu proboszczowi wystąpili mieszkańcy Bogacicy. Zbadaniem sprawy zajęła się powołana w tym celu 11 października 1801 r. specjalna komisja. 31 października 1801 r. miała w związku z tym miejsce wizytacja dziekańska, którą przeprowadzili archiprezbiter opolski ks. Franciszek PAUL¹⁹² i wikary ks. Leopold TENSCHNER¹⁹³. Proces kanoniczny zgromadził szereg wypowiedzi, które pozwalają nam bliżej poznać tego kapłana. Wiadomo, że jak pisze ks. Fryderyk POMPA¹⁹⁴, właściwą troską otaczał szkołę, a nabożeństwa odprawiał i religii nauczał należycie. Ze szczególną otwartością i osobistym zaangażowaniem przyjął propozycję i włączył się osobiście w przygotowanie, poprzez specjalną naukę młodzieży do spowiedzi wielkanocnej i bożonarodzeniowej. Niczego natomiast gorszącego, co mogłoby mieć posmak skandalu, nie było w jego odniesieniu do gospodyni. Wobec stawianych mu zarzutów natury dogmatycznej stanowisko zajął natomiast ks. Mateusz KIAS¹⁹⁵, który podkreślił zwłaszcza, że nawet jego nauce o Mszy św. nie można było niczego zarzucić. Oprócz duchownych, dawnych wikarych, swą opinię o proboszczu wydali również parafianie. Zadowoleni ze swego proboszcza i jego nauczania byli mieszkańcy Bierdzan. Pełen uznania był właściciel Tuł Ernest von BLACHA, który wraz z innymi podkreślił, iż proboszcz jest punktualny i sumienny w sprawowaniu swych funkcji. Występujący w imieniu mieszkańców Jasienia sołtys Woitek NOTZENSKY i kilku przedstawiciele wioski stwierdzili, że „żaden człowiek się nie znajdzie, który by miał cokolwiek przeciw swemu proboszczowi”. Według opinii mieszkańców Jasienia proboszcz zawsze był gotów do posługi wobec chorych oraz troszczył się o szkołę. Również mieszkańcy Lasowic

¹⁹¹ AAW, *Bodland 9) 1791. Beschwerde-Akten gegen Bodländer Pfarrer Becker puncto indecentis vestitus, sprethorum sacrorum, insubordinationis erga archipresbyterum.*

¹⁹² Był kanonikiem opolskim. Urodził się w roku 1768 w Ząbkowicach Śląskich. 2 marca 1792 r. przyjął święcenia kapłańskie. W roku 1816 został radcą szkolnym w Opolu, a w 1816 kanonikiem honorowym kapituły katedralnej we Wrocławiu. Zmarł 20 maja 1818 r. *Tamże*, s. 297; ENGELBERT, *dz. cyt.*, s. 13 i 15.

¹⁹³ Później został fundatystą w Ciecierzynie, gdzie widzimy go w latach 1821–1828, kiedy to zastąpił go tam Franciszek Hertel. Pochodził z Żor, gdzie urodził się około 1766 r. Studia teologiczne odbył we Wrocławiu, gdzie też w 1789 r. przyjął święcenia kapłańskie: AAW, *II b 257*, vol. II: 24 XII 1821; 23 XII 1822; 17 XII 1823; 9 XII 1824; 25 X 1826; 18 XII 1826; 18 XII 1827; *Catalogus 1828*, s. 51.

¹⁹⁴ Zob. niżej.

¹⁹⁵ Wikary bogacki w latach 1792–1799: zob. GERLIC, *dz. cyt.*, s. 103.

Wielkich nie szczędzili mu pochwał, stwierdzając między innymi, że „nie tylko odprawia nabożeństwa, ale i uczy dzieci”. Pozytywną opinię zebrano również w Lasowicach Małych. Proces zakończył się oczyszczeniem Beckera z postawionych zarzutów¹⁹⁶. Wizytujący parafię archiprezbiterzy zwracali nań jednak baczną uwagę. Jeden z nich, ks. Grübler napisał później, że „odznaczał się on niezwykłą pedantycznością i podejmował wiele trudu dla praktykowania miłosierdzia, jednak jego system religijny ciągle jeszcze nie był całkiem czysty” (*sein religions system ist noch nicht reinen*)¹⁹⁷. Za jego czasów wybudowano w Bogacicy nowy, murowany kościół i plebanię. Miał zaledwie 28 lat, kiedy na wielkanocnym konwencie dekanalnym w 1788 r. wybrano go na urząd aktuariusza okręgu, ale jak już powiedzieliśmy, nie uzyskał zatwierdzenia ze strony Wikariatu Generalnego¹⁹⁸. W końcu doszło jednak do powierzenia mu tej funkcji, skoro w latach 1809–1814 występuje u boku ks. Grüblera w czasie wizytacji dziekańskich¹⁹⁹. Z całą pewnością był nim jeszcze 10 grudnia 1816 r.²⁰⁰ W związku z rezygnacją ze starań o parafię w Sycowie 13 stycznia 1813 r. wystosował list do Wikariatu Generalnego w sprawie obsadzenia dziekaństwa bogackiego jego osobą. 4 lutego 1813 r. odpowiedziano mu wprawdzie, że nie ma żadnych zastrzeżeń, co do pełnionych przezeń funkcji proboszcza i inspektora szkolnego, ale sprawę dziekaństwa odłożono *ad acta*²⁰¹. Ponad pięć lat musiało minąć od czasu jego pełnego uniżenia listu. Aż trzydzieści trzy lata upłynąć musiały, zanim powierzono mu wreszcie, w połowie 1818 r., administrację dekanatu bogackiego²⁰², na którym wymienia go wiele dokumentów²⁰³. Odtąd prawie co roku wizytował on podległe swej jurysdykcji parafie²⁰⁴. Trudno ustalić, kiedy formalnie został archiprezbiterem bogackim. Wydaje się, że miało to miejsce dopiero około połowy 1834 roku, tak bowiem jest tytułowany 21 sierpnia 1834 r.²⁰⁵ On sam podpisuje się jako archiprezbiter 22 lutego 1836 r., a Wikariat Generalny tytułuje go tak 12 marca 1837 r.²⁰⁶ Swe obowiązki dziekańskie wypełniał osobiście do końca swego życia. Jeszcze 12 lipca 1837 wizytował on parafię w Kuniowie²⁰⁷. Ks. Becker

¹⁹⁶ AAW, APD Becker Matthias.

¹⁹⁷ AAW, II b 257, vol. II.

¹⁹⁸ AAW, II b 181a.

¹⁹⁹ APŁ, Księga chrztów, t. II: 4 VII 1809; 10 VII 1810; 22 I 1814.

²⁰⁰ AAW, II b 257, vol. II.

²⁰¹ AAW, APD Becker Matthias.

²⁰² AAW, II b 257, vol. II: 13 VII 1818 r.

²⁰³ *Catalogus 1828*, s. 50; zob. też: AAW, II b 257, vol. II: 21 XII 1818; 20 XII 1820; 24 XII 1821; 17 XII 1823; AAW, II b 257, vol. III, *Ab Anno 1824 bis 1835*: 6 XII 1825; 16 I 1826; 4 XII 1826; 1834; chociaż w międzyczasie kilkakrotnie tytułowany jest tutejszym archiprezbiterem: AAW, II b 257, vol. II: 23 IX 1819; AAW, II b 257, vol. III: 19 II 1824; 9 XI 1824.

²⁰⁴ 14 XII 1821; 3 XII 1823: APK, Księga chrztów, t. III; 20 XI 1826; 2 XII 1828; 24 IX 1829; 1 VIII 1836; 12 VII 1837: APK, Księga chrztów, t. IV: 1826–1867; wizytował parafię w Kuniowie; 10 X 1819; 4 X 1821; 6 XI 1822; 13 XI 1823; 27 X 1824: APŁ, Księga chrztów, t. II; 27 X 1835; 2 VIII 1836: APŁ, Księga chrztów, t. III: 1834–1855.

²⁰⁵ AAW, II b 257, vol. III.

²⁰⁶ AAW, II b 257, vol. IV *ab anno 1836–1843*.

²⁰⁷ APK, Księga chrztów, t. IV

zmarł w Bogacicy 17 października 1837 r. w wieku 77 lat, jako tutejszy proboszcz i archiprezbiter oraz inspektor szkolny. Najprawdopodobniej przy wzniesionym za jego czasów kościele złożono 20 października 1837 r. jego ciało. W Bogacicy obchodził swój złoty jubileusz kapłaństwa oraz w dwa lata później, swój niezwykły, bo 50-letni okres pobytu na tutejszej parafii²⁰⁸. Pozostawił po sobie trzy fundacje. Pierwsza w wysokości 1000 talarów przeznaczona była na obuwie dla biednych dzieci, uczęszczających do wszystkich sześciu znajdujących się za jego czasów na terenie parafii szkół. Druga również w wysokości 1000 talarów przeznaczona była dla biednych, znajdujących się w potrzebie i chorych parafian²⁰⁹. Trzecia wreszcie, powstała w 1838 r., a opiewająca na 3600 talarów przeznaczona była na uposażenie i osadzenie proboszcza i kościelnego w Lasowicach Wielkich²¹⁰.

Ks. Błażej Jan Jurczek (1838–1841). Był utrakwistą. Urodził się 26 stycznia 1798 r. w Surowinie. 1 czerwca 1822 r. przyjął święcenia kapłańskie²¹¹. W latach 1826–1832 był kuratusem w Byczynie²¹², pełniąc równocześnie, od 1826 r. funkcję aktuariusza okręgu dekanatu bogackiego²¹³. W 1832 roku został kuratusem w Kluczborku, gdzie znajdujemy go do 1841 r.²¹⁴ Początkowo pełnił nadal funkcję aktuariusza okręgu²¹⁵, ale wkrótce, po śmierci ks. Beckera, został archiprezbiterem bogackim. Po raz pierwszy występuje jako taki 24 lipca 1838 r.²¹⁶ Równocześnie został też inspektorem szkolnym w okręgu kluczborskim²¹⁷. Odtąd co roku wizytował podległe jego władzy dziekańskiej parafie²¹⁸. Jeszcze 5 października 1841 r. wizytował parafię w Kuniowie²¹⁹, ale już 19 listopad 1841 r. występuje jako administrator w Łowkowicach i emerytowany archiprezbiter²²⁰. Administratorem w Łowkowicach został znacznie wcześniej²²¹, po jej opustoszeniu w 1840 r.²²², pozostając nadal na

²⁰⁸ APB, *Księga zgonów*, t. IV: 1827–1838, s. 172.

²⁰⁹ J.G. KNIE, *Alphabetisch-Statistisch-Topographische Übersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preus. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 44.

²¹⁰ KNIE, *dz. cyt.*, s. 352; GERLIC, *dz. cyt.*, s. 91–93.

²¹¹ *Schematismus 1855*, s. 120.

²¹² AAW, *II b 257*, vol. III: 21 XI 1826; 12 XII 1830; *Catalogus 1828*, s. 50; jego następca, ks. Filip Galański został inwestowany w Byczynie 5 grudnia 1832 r.: *Schematismus 1846*, s. 19.

²¹³ AAW, *II b 257*, vol. III: 21 XI 1826; 20 XI 1826; 24 września 1829 r. wraz z Beckerem przebywał w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. IV

²¹⁴ AAW, *II b 257*, vol. IV: 17 III 1835; 27 III 1836; 16 VIII 1838; 20 VIII 1838; 31 XII 1840; 4 X 1841.

²¹⁵ AAW, *II b 257*, vol. IV; APK, *Księga chrztów*, t. IV: 27 III 1836; 1 VIII 1836; APŁ, *Księga chrztów*, t. III: 2 VIII 1836.

²¹⁶ APK, *Księga chrztów*, t. IV; zob. AAW, *II b 257*, vol. IV: 20 VIII 1838.

²¹⁷ *Verzeichnis 1840*, s. 16.

²¹⁸ APK, *Księga chrztów*, t. IV: 23 IX 1839; 31 VIII 1840; APŁ, *Księga chrztów*, t. III: 26 VII 1838; 26 IX 1839; 2 IX 1840.

²¹⁹ *Tamże*.

²²⁰ AAW, *II b 257*, vol. IV.

²²¹ Zob. *tamże*: 31 XII 1840; spotykamy go w tamtejszych księgach chrztów co najmniej od 1 XI 1841 r.: APŁ, *Księga chrztów*, t. III, s. 165.

²²² Tamtejszy proboszcz, ks. Andrzej Buchta, zmarł 23 XI 1840 r.: *Verzeichnis 1840*, s. 16.

stanowisku kuratusa w Kluczborku, gdzie znajdujemy go jeszcze 4 października 1841 r.²²³ Na parafii łowkowskiej inwestowano go 27 lutego 1842 r., a pracował tu do 1854 r.²²⁴, kiedy to złożył rezygnację²²⁵. Równocześnie z objęciem parafii łowkowskiej przestał pełnić funkcję okręgowego inspektora szkolnego²²⁶. W latach 1855–1857 przebywał jako emerytowany archiprezbiter i inspektor szkolny w Piekarach Śląskich, gdzie jako kommorant pomagał w duszpasterstwie²²⁷. W 1859 r. znajdujemy go jako duszpasterza w klasztorze bonifratrów w Pilchowicach²²⁸. W latach 1861–1863 przebywał w domu księży emerytów w Nysie²²⁹. Stamtąd 10 kwietnia 1861 r. prosił o pozwolenie na udanie się do Piekar, by latem, na ile mu jego słabe siły pozwolą, pomagać tam ks. kanonikowi FITZKOWI w spowiadaniu, na co 17 IV 1861 r. otrzymał pozwolenie²³⁰. W 1863 r. został kommorantem w Dobrej pod Krapkowicami²³¹, gdzie widzimy go jeszcze w 1865 r. jako kapelana zamkowego²³². Równocześnie był kommemorantem w Krapkowicach²³³. W marcu 1863 r. inspektor szkolny ks. Edward JAKISCH, proboszcz z Krapkowic stwierdził w swym liście do Wikariatu Generalnego, że Jurczek, emerytowany proboszcz, prosi o pozwolenie na odprawianie i głoszenie słowa Bożego w kościele w Dobrej²³⁴, a wkrótce potem, 6 kwietnia 1863 r. przedstawił sprawę tamtejszego kapelana zamkowego i ustanowienia filii w Dobrej²³⁵. W latach 1867–1876 przebywał jako kommorant, spowiednik i pensjonariusz u bonifratrów, we wrocławskim klasztorze Świętej Trójcy²³⁶. W 1884 r. znajdujemy go jako spowiednika i pensjonariusza we wrocławskiej parafii św. Maurycego²³⁷. Zmarł 7 lipca 1885 r. u bonifratrów we Wrocławiu²³⁸.

Ks. Franciszek Haupstock (1841–1855). Był utrakwistą. Urodził się 15 listopada 1790 r. w Opolu. 8 września 1816 r. przyjął święcenia kapłańskie. Wśród duchowieństwa archiprezbiteratu bogackiego, jako proboszcza w Kujakowicach, znajdu-

²²³ AAW, II b 257, vol. IV.

²²⁴ *Catalogus 1845*, s. 29; *Schematismus 1846*, s. 19; *Schematismus 1847*, s. 19; *Schematismus 1849*, s. 19; *Schematismus 1851*, s. 18; *Schematismus 1853*, s. 35; AAW, II b 181b: 28 VII 1845 r.

²²⁵ AAW, *Lowkowitz (= Bienendorf), Kr. Kreuzburg: 4* 1854. *Resignation des Erzpriesters Jurczek auf die Pfarrei und Bewerbungen um dieselbe*; 17 kwietnia 1854 r. dokonał on ostatniego wpisu do ksiąg parafialnych: APŁ, *Księga chrztów*, t. III, s. 339.

²²⁶ *Schematismus 1842*, s. 16.

²²⁷ *Schematismus 1855*, s. 120; *Schematismus 1857*, s. 149.

²²⁸ *Schematismus 1859*, s. 157.

²²⁹ *Schematismus 1861*, s. 22; *Schematismus 1863*, s. 22.

²³⁰ AAW, APD 786–797: *Jurczek Blasius*, s. 1a.

²³¹ *Schematismus 1861*, s. 156.

²³² *Schematismus 1865*, s. 67.

²³³ *Tamże*, s. 164.

²³⁴ AAW, APD 786–797: *Jurczek Blasius*, s. 2a.

²³⁵ *Tamże*, s. 4ab.

²³⁶ *Schematismus 1867*, s. 154 i 163; *Schematismus 1869*, s. 164 i 176; *Schematismus 1876*, s. 13.

²³⁷ *Schematismus 1884*, s. 23.

²³⁸ AAW, APD 786–797: *Jurczek Blasius*, s. 6a.

jemy go już w 1840 r.²³⁹ Wkrótce jednak naraził się władzom pruskim w związku z błogosławieństwem pary małżeńskiej, którego udzielił 28 kwietnia 1841 r.²⁴⁰. 26 maja 1841 r. miała miejsce jego instalacja²⁴¹. W latach 1841–1844 był administratorem²⁴², a najpóźniej w 1845 r. został archiprezbiterem dekanatu bogackiego i równocześnie inspektorem szkolnym²⁴³, które to funkcje pełnił najprawdopodobniej do czasu objęcia ich w 1855 r. przez ks. FUNKE²⁴⁴. W 1855 r., będąc nadal proboszczem w Kujakowicach, występuje już jako emerytowany archiprezbiter i inspektor szkolny²⁴⁵. Zmarł 23 lipca 1857 r. w wieku 67 lat²⁴⁶, najprawdopodobniej w Kujakowicach, skoro 5 listopada 1857 r. starał się o tę parafię proboszcz z Dytmarowa ks. Rudolf HIRSCH²⁴⁷.

Ks. Jan Chrzyciel Funke (1855–1879). Urodził się 16 VI 1804 r. w Byczynie. Był utrakwistą. 13 czerwca 1829 r. przyjął we Wrocławiu święcenia kapłańskie. Od 29 lipca 1838 r. spotykamy go w Bogacicy. Przez pierwsze lata pracował tu jako subparochus, bowiem dopiero 19 marca 1842 r. został wprowadzony na urząd proboszcza²⁴⁸. W latach 1841–1855 był aktuariuszem okręgu²⁴⁹, którym został 4 czerwca 1841 r.²⁵⁰ 6 lutego 1855 r. został archiprezbiterem bogackim²⁵¹ oraz, najprawdopodobniej równocześnie, inspektorem szkolnym²⁵², które to funkcje pełnił aż do swej śmierci²⁵³. Został rycerzem *des rothen Adlerordens* 4 klasy²⁵⁴. Za jego czasów

²³⁹ AAW, II b 257, vol. IV; mało prawdopodobnym wydaje się, żeby został tutejszym proboszczem już 8 listopada 1822 r. (*Schematismus 1846*, s. 19); skoro dopiero 7 marca 1841 r. zmarł tamtejszy proboszcz ks. Łukasz Brudeck (notatka naniesiona w: *Verzeichnis 1840*, s. 16); który jeszcze w 1840 r. był tamtejszym proboszczem: *tamże*; zob.: AAW, II b 257, vol. IV.

²⁴⁰ AAW, APD 579–589: *Hauptstock Franz*.

²⁴¹ *Schematismus 1857*, s. 20.

²⁴² AAW, II b 257, vol. IV: 23 IV 1842; 8 II 1844; *Schematismus 1842*, s. 15.

²⁴³ *Catalogus 1845*, s. 29.

²⁴⁴ *Schematismus 1846*, s. 19; *Schematismus 1847*, s. 18; *Schematismus 1849*, s. 18; *Schematismus 1851*, s. 18; *Schematismus 1853*, s. 34 i 35; 14 XI 1842; 2 X 1843; 30 X 1846; 7 XI 1849; 13 XI 1850; 15 IX 1851; 27 X 1852; 5 X 1853; 9 listopada 1854 r. wizytował parafię w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. IV; 27 X 1842; 16 XI 1843; 12 XI 1846; 9 XII 1847; 22 XI 1849; 18 IX 1851; 28 X 1852; 10 października 1853 r. w Łowkowicach: APŁ, *Księga chrztów*, t. III.

²⁴⁵ *Schematismus 1855*, s. 31.

²⁴⁶ *Schematismus 1859*, 148.

²⁴⁷ AAW, *Kunzendorf, Krs. Kreuzburg: 2) 1857. Bewerbung um die Pfarrei*.

²⁴⁸ *Schematismus 1869*, s. 25.

²⁴⁹ *Schematismus 1842*, s. 15; *Catalogus 1845*, s. 29; *Schematismus 1846*, s. 19; *Schematismus 1847*, s. 18; *Schematismus 1849*, s. 18; *Schematismus 1851*, s. 18; *Schematismus 1853*, s. 34; zob. wyżej przypis 244; 8 XI 1848; 5 X 1853: APK, *Księga chrztów*, t. IV; 27 X 1842; 16 XI 1843; 27 XI 1845; 12 XI 1846; 9 XII 1847; 22 XI 1849; 18 IX 1851; 28 X 1852; 10 X 1853: APŁ, *Księga chrztów*, t. III.

²⁵⁰ *Verzeichnis 1840*, s. 16.

²⁵¹ *Schematismus 1876*, s. 8.

²⁵² *Schematismus 1855*, s. 30.

²⁵³ *Schematismus 1857*, s. 19; *Schematismus 1859*, s. 16 i 29; *Schematismus 1861*, s. 29; *Schematismus 1863*, s. 29; *Schematismus 1865*, s. 29; *Schematismus 1867*, s. 24; *Schematismus 1869*, s. 13 i 25; *Schematismus 1871*, s. 25; *Schematismus 1876*, s. 8; 10 XII 1856; 6 XII 1858; 13 XII 1860; 12 XII

doszło do usamodzielnienia się parafii wołyńskiej. Był troskliwym gospodarzem powierzonej sobie parafii. Dbał o porządek w kościele i obejściu, powiększył cmentarz parafialny, a w 1854 r. przeprowadził remont kościoła. Przez 41 lat pracował w Bogacicy, gdzie zmarł 23 lutego 1879 r. i został pochowany przy kościele parafialnym, gdzie do dzisiejszego dnia na zewnętrznej ścianie kruchty znajduje się jego epitafium²⁵⁵.

[1879–1884]²⁵⁶.

Ks. Bernard Pospiech (7 II 1884–1902). Pochodził z Jaborowic, gdzie urodził się 14 sierpnia 1824 r. Był utrakwistą. 1 lipca 1849 r. przyjął święcenia kapłańskie. W 1851 r. znajdujemy go jako wikarego w Tarnowskich Górach²⁵⁷ 15 lutego 1852 r. został prefektem ksiązęco-biskupiego seminarium dla chłopców we Wrocławiu²⁵⁸ oraz beneficjentem przy kaplicy Najświętszego Sakramentu w katedrze wrocławskiej²⁵⁹, które to funkcje pełnił do czasu objęcia parafii w Łowkowicach, na którą inwestowano go 22 kwietnia 1866 r.²⁶⁰, a którą posiadał aż do swej śmierci²⁶¹. Co najmniej w latach 1876²⁶²–1883 pełnił urząd aktuariusza okręgu dekanatu bogackiego. Po raz ostatni występuje jako tutejszy wicedziekan 19 czerwca 1883 r.²⁶³ 7 lutego 1884 r. został archiprezbiterem bogackim²⁶⁴, a 23 listopada 1895 r. ksiązęco-biskupim komisarzem opolskim²⁶⁵. Urząd archiprezbitera piastował do 1902 r., kiedy to przekazano go ks. PITTACHOWI²⁶⁶. Do tego też roku był komisarzem biskupim²⁶⁷ 29 czerwca 1896 r. brał udział, jako komisarz biskupi i archiprezbiter,

---

1861; 1 XII 1864; 7 XII 1865; 20 XII 1866: wizytował on parafię w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. IV; 9 XII 1862; 17 XI 1864: wizytował parafię w Łowkowicach: APŁ, *Księga chrztów*, t. IV.

²⁵⁴ *Schematismus 1876*, s. 8.

²⁵⁵ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 93–94.

²⁵⁶ Brak wiadomości. Po śmierci ks. Funke nie doszło do mianowania nowego proboszcza, w latach 1879–1884 parafią zarządzał administrator, ks. Alojzy Oskar Ludwik Lissek (GERLIC, *dz. cyt.*, s. 94); najprawdopodobniej stanowi to też przyczynę wakatu na stanowisku dziekana bogackiego.

²⁵⁷ *Schematismus 1851*, s. 84.

²⁵⁸ *Schematismus 1853*, s. 12; *Schematismus 1855*, s. 9; *Schematismus 1857*, s. 9; *Schematismus 1859*, s. 21; *Schematismus 1861*, s. 22; *Schematismus 1863*, s. 22; *Schematismus 1865*, s. 22.

²⁵⁹ *Schematismus 1857*, s. 6.

²⁶⁰ *Schematismus 1867*, s. 25; *Schematismus 1869*, s. 25; *Schematismus 1884*, s. 19; *Elenchus Universi cleri Saecularis et regularis nec non sororum piarum congregationum Diöcesis Wratislaviensis conscriptus exeunte anno M.D.CCC.LXXXVIII* (dalej: *Elenchus*), Wratislaviae 1889, s. 17.

²⁶¹ *Schematismus 1896*, s. 20; *Schematismus 1898*, s. 20 i 21; *Schematismus 1901*, s. 21 i 14; *Schematismus 1902*, s. 26.

²⁶² *Schematismus 1876*, s. 8.

²⁶³ AAW, II b 257, vol. XIV *Ab Anno 1880 usque ad 1889*.

²⁶⁴ *Schematismus 1884*, s. 18; *Elenchus*, s. 16; *Schematismus 1900*, s. 21; *Schematismus 1902*, s. 24.

²⁶⁵ *Schematismus 1898*, s. 14; *Schematismus 1900*, s. 14; *Schematismus 1902*, s. 11.

²⁶⁶ *Elenchus*, s. 16; *Schematismus 1896*, s. 20; *Schematismus 1898*, s. 20 i 21; *Schematismus 1899*, s. 21; *Schematismus 1900*, s. 21; *Schematismus 1901*, s. 21 i 14; *Schematismus 1902*, s. 24.

²⁶⁷ *Schematismus 1899*, s. 21; *Schematismus 1900*, s. 21; *Schematismus 1901*, s. 21 i 14; *Schematismus 1902*, s. 24; 27 stycznia 1902 r. komisarzem opolskim został ks. archiprezbiter i proboszcz niemodliński Joseph Klose: *Schematismus 1903*, s. 14.

w kluczborskich uroczystościach, związanych z jubileuszem 25-lecia kapłaństwa tamtejszego proboszcza Franciszka Rocha KOKOTTA²⁶⁸, a 18 listopada 1897 r. wprowadził na urząd proboszcza w Kluczborku ks. Jana MOSCHKA²⁶⁹. Przez ponad 53 lata służył wiernym. W uznaniu zasług otrzymał *Kronen=Order* III klasy²⁷⁰. Zmarł 4 grudnia 1902 r. w Łowkowicach jako emerytowany komisarz biskupi, archiprezbiter i tamtejszy proboszcz²⁷¹.

Ks. Paweł Pittach (1902–1919). Proboszcz bogacki w latach 1893–1919. Urodził się 31 maja 1860 r. w Strzeleczkach. U tamtejszego proboszcza ks. MADERA uczył się początków łaciny i francuskiego. Następnie uczęszczał do gimnazjum w Strzelcach Opolskich i Prudniku. Studia filozoficzno-teologiczne odbył we Wrocławiu. Świecenia niższe i diakonat przyjął w München-Freising, a prezbiteratu udzielił mu 26 czerwca 1886 r. we wrocławskiej kolegiacie Świętego Krzyża bp Hermann GLEICH. Siedem pierwszych lat swego kapłaństwa przepracował jako wikariusz w Opolu, gdzie został 23 lipca 1886 r. ustanowiony drugim wikarym²⁷². W 1893 r. został proboszczem w Bogacicy, którą to parafię objął 28 września 1893 r.²⁷³ Był człowiekiem niezwykle praktycznym, ale przy tym sumiennym i autentycznie pobożnym. By podnieść na wyższy poziom życie religijne i moralne parafian, zainicjował i gorliwie propagował nowe bractwa i związki religijne. Swoją zaradnością i zdolnościami organizacyjnymi wpłynął ogromnie na rozwój życia gospodarczego parafii i całej okolicy. By pomóc ludziom w podźwignięciu stopy życiowej, założył zaraz na początku swego pobytu w parafii niskoprocentową kasę oszczędnościowo-pożyczkową. Przez wiele lat należał do rady nadzorczej tych kas na całym Śląsku. Największym jego osiągnięciem były jednak starania dotyczące rozbudowy kościoła parafialnego. To jemu w głównej mierze zawdzięczamy, że w Bogacicy stanął nowy, piękny kościół. Wybudował również nową plebanię i budynki gospodarcze. Powiększył cmentarz i otoczył go nowym murem. W latach 1898–1902 był aktuariuszem okręgu archiprezbiteratu bogackiego²⁷⁴, a od 13 stycznia 1902 r.²⁷⁵ do chwili opuszczenia Bogacicy tutejszym archiprezbiterem²⁷⁶.

²⁶⁸ KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 44.

²⁶⁹ *Tamże*, s. 47.

²⁷⁰ *Schematismus 1902*, s. 24.

²⁷¹ *Schematismus 1903*, s. 145; zob. *tamże*, s. 21.

²⁷² *Elenchus*, s. 44.

²⁷³ *Schematismus 1901*, s. 21; *Schematismus 1902*, s. 24; *Schematismus 1903*, s. 21; *Schematismus 1904*, s. 22; *Schematismus 1905*, s. 23; *Handbuch 1907*, s. 27; *Handbuch 1909*, s. 21; *Handbuch 1910*, s. 21; *Handbuch 1912*, s. 30; *Handbuch 1913*, s. 25; *Handbuch 1914*, s. 25; *Handbuch 1915*, s. 25; *Handbuch 1918*, s. 26.

²⁷⁴ *Schematismus 1898*, s. 20; *Schematismus 1899*, s. 21; *Schematismus 1900*, s. 21; *Schematismus 1901*, s. 21; *Schematismus 1902*, s. 24.

²⁷⁵ *Schematismus 1902*, s. 24.

²⁷⁶ *Schematismus 1903*, s. 21; *Schematismus 1904*, s. 22; *Schematismus 1905*, s. 23; *Schematismus 1906*, s. 23; *Handbuch 1907*, s. 27; *Handbuch 1908*, s. 22; *Handbuch 1909*, s. 21; *Handbuch 1910*, s. 21; *Handbuch 1911*, s. 23; *Handbuch 1912*, s. 30.

9 listopada 1912 r. został mianowany komisarzem biskupim²⁷⁷. Zasłynął również, i to nie tylko w Bogacicy jako kaznodzieja. Kardynał Bertram, doceniając zasługi ks. Pittacha, dał mu w 1919 r. w nagrodę za poniesione trudy, liczącą około 1000 mieszkańców parafię Kórnica w powiecie prudnickim, gdzie znajdujemy go w 1920 roku z tytułem emerytowanego komisarza biskupiego i archiprezbitera²⁷⁸. Wkrótce został jednak archiprezbiterem dekanatu Strzeleczy²⁷⁹. W Kórnicy spotkały go w związku z jego propolską orientacją same kłopoty. Dwa razy byłby za swe poglądy przyplacił życiem. Stąd też po przełomie politycznym związanym z plebiscytem, w 1922 r. zamienił się parafią z ks. dziekanem TUNKLEM i objął po nim, położoną po polskiej stronie Śląska, parafię w Kochłowicach, gdzie instalowano go 26 stycznia 1922 r.²⁸⁰ Administrator apostolski ks. HLOND ustanowił go sędzią pro-synodalnym i konsultorem diecezjalnym. Chociaż tęsknił za spokojem, nie uchylał się od pracy, powoli dopełniając swej ofiary dla Chrystusa i Kościoła. Zmarł w Kochłowicach 13 lutego 1924 r. w wieku 64 lat i tam też został pochowany²⁸¹.

[1920 vacat]²⁸².

Ks. Jan Moschek (1921–1924). Urodził się 20 października 1864 r. w Pokrzywnicy koło Koźła. Po ukończeniu gimnazjum w Strzelcach Opolskich rozpoczął po Wielkanocy 1887 r. studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. W październiku 1887 r. podjął jako ochotnik roczną służbę w 11 regimencie grenadierów, którą zakończył w 1888 r. w stopniu podoficera z kwalifikacjami na oficera w stanie spoczynku. Jesienią 1890 r. wstąpił do wrocławskiego alumnatu, a 23 czerwca 1891 r. przyjął święcenia kapłańskie. W dwa dni później w kościele parafialnym w Twardawie odprawił Mszę św. prymicyjną. Swą pracę duszpasterską rozpoczął od stanowiska wikarego w Mochowie, a następnie w Łącznej. 1 listopada 1892 r. został drugim wikarym w parafii św. Jadwigi w Chorzowie²⁸³, skąd 18 października 1897 r. został powołany na stanowisko proboszcza w Kluczborku²⁸⁴, a dokładnie w miesiąc później, 18 listopada 1897 r., miała miejsce jego instalacja²⁸⁵. W latach 1903–1920 był aktuariuszem okręgu dekanatu bogackiego²⁸⁶. Około

²⁷⁷ *Handbuch* 1913, s. 15 i 25; *Handbuch* 1914, s. 15 i 25; *Handbuch* 1915, s. 15 i 25; *Handbuch* 1916, s. 26; *Handbuch* 1917, s. 26; *Handbuch* 1918, s. 16 i 26; *Handbuch* 1919, s. 26.

²⁷⁸ *Handbuch* 1920, s. 54.

²⁷⁹ Zob. *Handbuch* 1921, s. 55.

²⁸⁰ *Handbuch* 1922, s. 99; *Handbuch* 1923, s. 56.

²⁸¹ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 96–97.

²⁸² *Handbuch* 1920, s. 26.

²⁸³ Zob. *Schematismus* 1892, s. 111; *Schematismus* 1895, s. 104.

²⁸⁴ KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 45–49; cz. II, s. 109–115.

²⁸⁵ *Schematismus* 1898, s. 21; KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 45–49.

²⁸⁶ *Schematismus* 1903, s. 21; *Schematismus* 1904, s. 22; *Schematismus* 1905, s. 23; *Schematismus* 1906, s. 23; *Handbuch* 1907, s. 27; *Handbuch* 1908, s. 22; *Handbuch* 1909, s. 21; *Handbuch* 1910, s. 21; *Handbuch* 1911, s. 23; *Handbuch* 1912, s. 30; *Handbuch* 1913, s. 25; *Handbuch* 1914, s. 25; *Handbuch* 1915, s. 25; *Handbuch* 1916, s. 26; *Handbuch* 1917, s. 26; *Handbuch* 1918, s. 26; *Handbuch* 1919, s. 26;

1914 r., w uznaniu dla jego zasług, został dziekanem honorowym²⁸⁷, a w 1920 r., po opuszczeniu Bogacicy przez ks. Pittacha, został ostatnim tutejszym archiprezbiterem i jako takiego wymieniają go schematyzmy wrocławskie w latach 1921–1924²⁸⁸. W 1924 r. jako dotychczasowy archiprezbiter bogacki został automatycznie pierwszym archiprezbiterem dekanatu kluczborskiego²⁸⁹. Najpóźniej w 1925 r. otrzymał tytuł radcy duchownego²⁹⁰. Przed 11 lipca 1938 r., kiedy występuje już jako dziekan kluczborski ks. Karol PIECHOTA, proboszcz z Kujakowic²⁹¹ złożył urząd archiprezbitera i odtąd występuje już tylko jako proboszcz, radca duchowny i emerytowany archiprezbiter²⁹². Wkrótce jednak, około 17 lutego 1942 r., kiedy to desygnowano na stanowisko proboszcza w Kluczborku ks. Ernesta GRZESIKA²⁹³, po 44 latach pracy duszpasterskiej w Kluczborku, nie mając już sił, przeszedł na zasłużoną emeryturę, ale nie chcąc się rozstać z Kluczborkiem, zamieszkał w domu przy ul. Byczyńskiej. Ostatnie lata życia tego steranego pracą śląskiego kapłana były cichą walką z bólem, cierpieniem i chorobą, która przykuła go do łoża. Na początku stycznia 1945 r. przyszła wieść o zbliżających się do Kluczborka wojskach radzieckich. Schorowany proboszcz wraz ze swymi parafianami został zmuszony do opuszczenia miasta. Poprzez Wrocław, Bolesławiec i Zgorzelec dotarł do Saksonii, gdzie w klasztorze maltańczyków w Räckelwitz, z dala od swego ukochanego miasta, 13 maja 1945 r., w wieku 81 lat, odszedł do wieczności²⁹⁴.

2.2. Aktuariusze okręgu (wicedziekani) dekanatu bogackiego

Z funkcją wicedziekana (*actuarius circuli*) spotykamy się jedynie w niektórych diecezjach. Szczególnie znana była ona w diecezji wrocławskiej, a następnie również w berlińskiej, gdzie aktuariusz okręgu był zastępcą archiprezbitera i de-

---

Handbuch 1920, s. 26.

²⁸⁷ *Handbuch 1914*, s. 25; *Handbuch 1915*, s. 25; *Handbuch 1916*, s. 26; *Handbuch 1917*, s. 26; *Handbuch 1918*, s. 26; *Handbuch 1919*, s. 26; *Handbuch 1920*, s. 26; nie był nim jeszcze w roku 1913: zob. *Handbuch 1913*, s. 25.

²⁸⁸ *Handbuch 1921*, s. 26; *Handbuch 1922*, s. 26; *Handbuch 1923*, s. 10; KOGUT, *Zeszyty*, cz. II, s. 110–115; podaje błędnie, że był tutejszym archiprezbiterem już w 1916 r., kiedy to obchodził on swój srebrny jubileusz kapłaństwa.

²⁸⁹ Zob. *Handbuch 1925*, s. 56.

²⁹⁰ Zob. *tamże*; *Handbuch 1929*, s. 67; *Handbuch 1940*, s. 43.

²⁹¹ *Handbuch 1939*, s. 73.

²⁹² *Handbuch 1939*, s. 74; *Handbuch 1940*, s. 43; *Handbuch 1941*, s. 53.

²⁹³ *Handbuch 1942*, s. 58.

²⁹⁴ KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 45; J. KAPS, *Vom sterben Schlesischer Priester 1945/46. Ein Ausschnitt aus der schlesischen Passion. Dritte verbesserte Auflage von Emil Brzoska*, Köln 1990, s. 138. Należy sprostować podawaną dotychczas informację, jakoby w 1919 r. archiprezbiterem bogackim został tamtejszy proboszcz w latach 1919–1926, ks. Franciszek Rother (GERLIC, *dz. cyt.*, s. 97); w Bogacicy spotykamy go bowiem jedynie z tytułem emerytowanego archiprezbitera (*Handbuch 1920*, s. 26), który zachował w związku z urzędem piastowanym w Toszku. GERLIC, *dz. cyt.*, s. 97.

kanalnym protokolantem²⁹⁵. Z ich istnieniem spotykamy się jeszcze przed utworzeniem archiprezbiteratu bogackiego²⁹⁶. Brak nam natomiast informacji na temat pierwszych wicedziekanów dekanatu bogackiego. Znamy następujących:

Ks. Ignacy Philippi (1771–1772). Należał do zakonu krzyżaków z czerwoną gwiazdą. Pochodził z Turawy (*Turaviensis*), gdzie urodził się około 1733 r., skoro w 1781 r. miał 48 lat²⁹⁷. 13 marca 1756 r. jako profes krzyżacki, otrzymał we Wrocławiu subdiakoniat²⁹⁸, a zapewne niedługo potem również święcenia kapłańskie, skoro w 1781 r. miał 23 lata kapłaństwa²⁹⁹. Od 16 października 1766³⁰⁰ do 24 września 1783 r. był proboszczem w Kuniowie³⁰¹. Jako aktuariusz okręgu dekanatu bogackiego występuje po raz pierwszy 13 września 1771 r.³⁰² Był nim również w następnym roku, kiedy to 2 grudnia 1772 r. wizytował wraz z ks. Magierą parafię w Bogacicy³⁰³.

Ks. Maciej Becker (1788 i 1809–1816)³⁰⁴.

²⁹⁵ STIEGLER, *Actuarius circuli*, s. 118.

²⁹⁶ W latach 1721–1724 archiprezbiterowi oleskiemu i tamtejszemu prepozytowi, o. Tomaszowi Józefowi Koszykowi, towarzyszył w wizytacji Bogacicy aktuariusz, ks. Piotr Paweł Koss: APB, *Księga chrztów*, t. I: 10 XI 1721; 13 XI 1722; 26 XI 1723; 1 XI 1724; 26 października 1719 r. osobiście przeprowadził coroczną wizytację, jak zaznaczył *Ex mandato Reverendissimi ac Altissimi Officij: tamże*, fol. 200; 16 grudnia 1730 występuje jako administrator archiprezbiteratu oleskiego: *tamże*, fol. 56a; aktuariuszem dekanatu oleskiego był też w latach 1731–1732 i 1736: *tamże*: 17 XI 1731; 28 XI 1732; 13 X 1736; urodził się w 1678 r. w Bodzanowicach, a seminarium ukończył w Kaliszu, gdzie też w 1703 r. przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1706–1723 był proboszczem w Wysokiej, a w 1723 r. odszedł do rodzinnych Bodzanowic: KAŁUŻA, *dz. cyt.*, s. 49–50; W latach 1725–1728 archiprezbiterowi o. Koszykowi towarzyszył aktuariusz, proboszcz gorzowski ks. Jan Ignacy Dubielius: APB, *Księga chrztów*, t. I: 16 XI 1725; 16 XI 1726; 19 XI 1727; 19 XI 1728; którego już wcześniej, 26 października 1719 r. widzimy u boku ks. Kossa: *tamże*; a 22 września 1738 administratora dekanatu oleskiego ks. Poznalka: APK, *Księga chrztów*, t. I: 1737–1779; 13 października 1736 występuje jako administrator archiprezbiteratu oleskiego: APB, *Księga chrztów*, t. I, fol. 116a; proboszcz gorzowski w latach 1711–1769 oraz przez dwadzieścia lat archiprezbiter oleski: DZIUK, *dz. cyt.*, s. 29–30; w latach 1729–1730 widzimy u boku archiprezbitera Koszyka, a później administratora ks. Kossa, aktuariusza ks. Jana Benedykta Hylłę, proboszcza ze Sternalic: APB, *Księga chrztów*, t. I: 15 XI 1729; 16 XII 1730; który znowu, w latach 1733–1734, był aktuariuszem, za czasów dziekana oleskiego o. Dominika Respondka: *tamże*: 24 XI 1733; 21 X 1734; w latach 1739–1741 był nim proboszcz ze Sternalic ks. Wawrzyniec Ignacy Lorek: APK, *Księga chrztów*, t. I: 23 X 1739; 8 XI 1741; APB, *Księga chrztów*, t. I: 19 X 1739; w latach 1743–1748 funkcję aktuariusza okręgu archiprezbiteratu oleskiego pełnił ks. Józef Jan Renschmidt, proboszcz z Wysokiej: *tamże*: 21 X 1743; 30 XI 1748; APK, *Księga chrztów*, t. I: 21 X 1743; 3 XI 1744; 23 X 1747; 1 X 1748; pochodził z Olesna. W 1742 r. został proboszczem w Wysokiej, a pracował do 1772 r.: KAŁUŻA, *dz. cyt.*, s. 52–58; zob. *Catalogus 1748*, s. 28.

²⁹⁷ AAW, *II b 181a-b*, fol. 1b.

²⁹⁸ AAW, *II c 4*, s. 477.

²⁹⁹ AAW, *II b 181a-b*, fol. 1b.

³⁰⁰ APK, *Księga chrztów*, t. I.

³⁰¹ APK, *Księga chrztów*, t. II.

³⁰² AAW, *II b 181a-b*, fol. 2.

³⁰³ APB, *Księga chrztów*, t. II, fol. 12b–13a.

³⁰⁴ Zob. wyżej.

Ks. Karol Ruske (1789 i 1801–1802). Był członkiem zakonu krzyżaków z czerwoną gwiazdą. Urodził się w 1751 r. w Gościęcinie. Po ukończeniu w 1774 r. studiów teologicznych we Wrocławiu otrzymał tam w tymże roku święcenia kapłańskie³⁰⁵. Od 16 września 1783 do 22 października 1788 r. był proboszczem w Kuniowie³⁰⁶. 8 lutego 1789 r. występuje u boku archiprezbitera bogackiego ks. Jaroscha jako tutejszy aktuariusz okręgu³⁰⁷. W 1793 r. został proboszczem w Łowkowicach³⁰⁸, gdzie widzimy go począwszy od 13 marca tegoż roku³⁰⁹ do września 1818 r.³¹⁰ Według opinii archiprezbitera z 30 listopada 1816 r., był utrakwistą. Odznaczał się pewną oryginalnością³¹¹. W latach 1801–1802 był znów aktuariuszem okręgu³¹².

Ks. Fryderyk Pompa (1812?). Urodził się w 1767 r. w Sławięcicach. Studiował we Wrocławiu, gdzie też w 1792 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był utrakwistą, ale posługiwał się głównie językiem polskim. Od 1794 r. pracował w duszpasterstwie. Od 2 czerwca 1799 do 21 czerwca 1801 r. był wikarym w Bogacicy. Później został wikarym w Oleśnie, gdzie spotykamy go 17 października 1801 r. Był też wikarym w Bujakowie³¹³. Najprawdopodobniej już w 1812 r. przebywał w Oleśnie i jako tamtejszy administrator, którym był jeszcze w roku 1816³¹⁴, 9 lipca 1812 r., wraz z archiprezbiterem Grüblerem, wizytował parafię w Kuniowie³¹⁵. W 1824 r. był już proboszczem w Oleśnie³¹⁶. Co najmniej w latach 1826–1828 był aktuariuszem okręgu dekanatu olesko-gorzowskiego³¹⁷.

Ks. Franciszek Maywalder (Maiwalder) (1819–1825). Pochodził z Kadłuba koło Strzelec Opolskich, gdzie urodził się w 1771 r. Studia teologiczne odbył we Wrocławiu³¹⁸. Należał do wrocławskiego konwentu krzyżaków z czerwoną gwiazdą przy klasztorze św. Macieja i jako tamtejszy profes 22 września 1798 r. przyjął tonsurę, niższe święcenia³¹⁹ oraz subdiakoniat³²⁰ 16 lutego 1799 r. w katedrze wrocław

³⁰⁵ AAW, II b 257, vol. I; zob. APŁ, *Księga chrztów*, t. II, fol. 203.

³⁰⁶ APK, *Księga chrztów*, t. II; zob. APB, *Księga chrztów*, t. III.

³⁰⁷ AAW, II b 181a.

³⁰⁸ *Verzeichnis 1802*, s. 47, nr 328; zob. *Catalogus 1799*, s. 69; *Allgemeine 1802*, s. 79; APK, *Księga chrztów*, t. II: 14 I 1794; t. III: 6 III 1801; KOGUT, *Zeszyty*, cz. III, s. 34–36.

³⁰⁹ APŁ, *Księga chrztów*, t. I, fol. 102.

³¹⁰ APŁ, *Księga chrztów*, t. 2, s. 225.

³¹¹ AAW, II b 257, vol. I.

³¹² APŁ, *Księga chrztów*, t. II, fol. 149: 24 XI 1801; 16 XI 1802; APK, *Księga chrztów*, t. III: 26 XI 1801; 18 XI 1802.

³¹³ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 104; Fryderyk Pamp: J. KEMPA, G.B. MAREK, *Historia miejscowości i parafii Bujaków*, Katowice 1995, s. 100.

³¹⁴ AAW, II b 257, vol. I; GERLIC, *dz. cyt.*, s. 104.

³¹⁵ APK, *Księga chrztów*, t. III.

³¹⁶ GERLIC, *dz. cyt.*, s. 104.

³¹⁷ 8 lipca 1826 r. i 4 lipca 1828 r. widzimy go u boku tamtejszego dziekana, ks. Józefa Grüblera: APW, *Księga zmarłych 1802–1834*; zob. GERLIC, *dz. cyt.*, s. 104.

³¹⁸ AAW, II b 257, vol. III.

³¹⁹ AAW, II c 4, s. 21.

skiej przyjął diakonat z rąk bp. sufragana wrocławskiego Emanuela SCHIMONSKY'EGO³²¹, a 18 maja 1799 r. święcenia kapłańskie³²². Od 1800 r. pracował w duszpasterstwie, przy czym odznaczał się znaczną aktywnością. Był utrakwistą, ale lepiej władał językiem polskim niż niemieckim³²³. W 1811 r. został proboszczem w Kuniowie, gdzie po raz pierwszy spotykamy go 3 lipca tego roku³²⁴. Kuniów stanowią miejsce jego pracy duszpasterskiej aż do jego śmierci, która nastąpiła 11 lipca 1840 r.³²⁵ Urząd aktuariusza okręgu dekanatu bogackiego objął zapewne w chwili ustanowienia ks. Beckera jego administratorem, czyli w drugiej połowie 1818 r. Od-tąd co roku występuje u boku Beckera w czasie wizytacji dekanalnych³²⁶. Był nim co najmniej do końca 1825 r.³²⁷

Ks. Błażej Jurczek (1826–1836)³²⁸.

[1840 r. vacat]³²⁹

Ks. Jan Chrzyciel Funke (1841–1855)³³⁰

[1855 r. vacat]³³¹.

Ks. Antoni Wermund (1855–1861)³³². Urodził się w Gościęcinie 20 stycznia 1821 r. jako syn tamtejszego rolnika Jana i Rozalii z d. Skaluda. Od szóstego do dziesiątego roku życia uczęszczał do szkoły wiejskiej w Gościęcinie, po czym przez półtora roku uczył się języka polskiego w pobliskim Zakrzowie. Następnie w latach 1833–1841 uczęszczał do gimnazjum w Głubczycach, po czym w 1841 r. pomyślnie zdał egzamin maturalny we Wrocławiu, gdzie też rozpoczął studia. Przez trzy semestry studiował na tamtejszym uniwersytecie filozofię, po czym zmienił kierunek studiów i zapisał się na wydział teologii katolickiej, gdzie studiował przez pięć semestrów, zdał egzaminy i został przyjęty do seminarium wrocławskiego, po ukończeniu którego 25 lipca 1846 r. z rąk kard. DIEPENBROCKA otrzymał święcenia

³²⁰ *Tamże*, s. 22.

³²¹ *Tamże*, s. 26.

³²² *Tamże*, s. 29; AAW, II b 257.

³²³ AAW, II b 257, vol. I.

³²⁴ APK, *Księga chrztów*, t. III.

³²⁵ *Verzeichniss 1840*, s. 16: w znajdującym się w AAW egzemplarzu wpisano jego datę śmierci; zob. *Catalogus 1828*, s. 50; AAW, II b 257; zob. APB, *Księga chrztów*, t. V, s. 361: 2 III 1813; APB, *Księga chrztów*, t. VI: 1815–1823: 21 IV 1815; 27 IV 1816; 27 VI 1821; 4 XII 1821; 3 II 1822; 25 V 1823.

³²⁶ APŁ, *Księga chrztów*, t. II: 10 X 1819; 4 X 1821; 6 XI 1822; 13 XI 1823; 27 X 1824; zob. AAW, II b 257, vol. II: 12 X 1819.

³²⁷ AAW, II b 257, vol. III.

³²⁸ Zob. wyżej.

³²⁹ *Verzeichniss 1840*, s. 16: atramentem dopisano: *Funke 4 VI 1841*.

³³⁰ Zob. wyżej.

³³¹ *Schematismus 1855*, s. 30.

³³² Większość danych biograficznych, do 1854 r., zaczerpnięto z napisanego przezeń 20 kwietnia 1854 r. życiorysu znajdującego się w jego aktach osobowych w: AAW, APD 2110–2121 *Wermund Anton*.

kapłańskie. Przez pięć miesięcy był kapelanem w Strzeleczkach³³³, po czym przez rok i dwa miesiące wikarym w Piekarch. W lipcu 1848 r. został mianowany administratorem w Tarnowie, gdzie był przez trzy lata i dziewięć miesięcy³³⁴. 31 marca 1852 r. prosił o zwolnienie z pełnionej funkcji, co zostało pozytywnie załatwione i został przeniesiony do Tarnowskich Gór, gdzie powierzono mu urząd prefekta szkolnego w tamtejszej szkole miejskiej³³⁵, którą jednak po roku i ośmiu miesiącach z powodu *gravibus causis, sponte deposuit*. Następnie, przyjęty przez ks. Fietzka, przebywał w okresie zimowym w Piekarach, gdzie służył pomocą w udzielaniu sakramentów i innych posługach kapłańskich³³⁶. 10 kwietnia 1854 r. z Kujaw, należących do parafii Chrzęszczyce, gdzie przebywał jeszcze 22 kwietnia 1854 r., prosił o dopuszczenie do mającego się odbyć w pierwszych dniach maja konkursu i egzaminu proboszczowskiego. Z przedstawionych opinii wynika, że był kapłanem gorliwym i przykładnym³³⁷. 15 maja 1854 r. został administratorem w Łowkowicach³³⁸. Już w 1855 r. został ustanowiony wicedziekanem bogackim³³⁹, a był nim zapewne do czasu odejścia z Łowkowic³⁴⁰, gdzie widzimy go do około końca lutego bądź połowy marca 1862 r.³⁴¹ W 1863 r. znajdujemy go na stanowisku administratora w Dytmarowie³⁴², gdzie 23 listopada 1870 r. został instalowany na stanowisku proboszcza³⁴³. 22 kwietnia 1893 r. proboszcz SKLARZIK z Łęczów koło Gościęcina zawiadamiał Wikariat Generalny we Wrocławiu, że 22 kwietnia 1893 r. zmarł, po 12 dniach choroby na *Unterleibsentzündung*, proboszcz z Dytmarowa, archiprezbiter Wermund³⁴⁴.

³³³ Zob. też: *Schematismus 1847*, s. 72.

³³⁴ Zob. *Schematismus 1849*, s. 76; *Schematismus 1851*, s. 66.

³³⁵ AAW, APD 2110-2121: *Wermund Anton*; zob. też: *Schematismus 1853*, s. 128.

³³⁶ AAW, APD 2110-2121: *Wermund Anton*: 9 października 1853 r. jako prefekt szkolny w Tarnowskich Górach napisał list, z którego wynika, iż mimo wielu ofiar, które musiał ponosić, gotów był nadal pozostawać na tym stanowisku, ale okazało się to niemożliwe ze względu na stanowisko władz miejskich, stąd z końcem grudnia 1853 r. jest wolny i prosi o nowe stanowisko.

³³⁷ AAW, APD 2110-2121: *Wermund Anton*: 19 kwietnia 1854 r. dziekan ks. Jansky z Chrzęszczyc napisał, że jako administrator w Tarnowie z dużą starannością pełnił swą posługę, był gorliwym duszpastierzem i kapłanem, zyskał zaufanie współbraci kapłanów i archiprezbitera, prowadził prawdziwie kapłańskie życie; 17 kwietnia 1854 r. wystawił mu też opinię ks. J.A. Fietzek z Piekarch, w której wspomina jego pracę w Piekarach jako wikarego w 1847 r., mówi też o jego pobycie w Tarnowie i Tarnowskich Górach, gdzie prowadził bardzo przykładne i pełne troski duszpasterskiej życie kapłańskie.

³³⁸ *Schematismus 1855*, s. 31; *Schematismus 1857*, s. 20; *Schematismus 1859*, s. 29; *Schematismus 1861*, s. 29 i 30; był tam już z całą pewnością 25 czerwca 1854 r.: APŁ, *Księga chrztów*, t. IV, s. 361.

³³⁹ *Schematismus 1855*, s. 160.

³⁴⁰ Jako aktuariusza okręgu wymieniają go: *Schematismus 1857*, s. 19; *Schematismus 1859*, s. 29; *Schematismus 1861*, s. 29 i 30; 10 grudnia 1856 r. brał udział w wizytacji dziekańskiej parafii w Kuniowie: APK, *Księga chrztów*, t. IV.

³⁴¹ APŁ, *Księga chrztów*, t. IV, s. 57.

³⁴² *Schematismus 1863*, s. 67; *Schematismus 1865*, s. 71; *Schematismus 1867*, s. 64; *Schematismus 1869*, s. 65.

³⁴³ *Schematismus 1871*, s. 67; *Schematismus 1884*, s. 48; *Schematismus 1887*, s. 65; *Elenchus*, s. 31; *Schematismus 1891*, s. 72.

³⁴⁴ AAW, APD 2110-2121: *Wermund Anton*.

Ks. dr Augustyn Swientek (1863–1871). Był utrakwistą. Urodził się 21 sierpnia 1828 r. w Skrzyszowie na Górnym Śląsku. Jego ojcem był tamtejszy nauczyciel Andrzej Swientek, a matką Amalia z d. Matthias. Początkowo uczęszczał do szkoły miejskiej w Wodzisławiu, gdzie uczył się pod kierunkiem jej rektora, a swego ojca, do dziesiątego roku życia. Później rozpoczął naukę w gimnazjum gliwickim, którą zakończył po siedmiu latach zdaniem egzaminu maturalnego. W 1846 r. rozpoczął studia filologiczne na Viadrinie we Wrocławiu, który to kierunek, po pierwszym semestrze, zmienił na teologię katolicką, po ukończeniu której wstąpił do seminarium wrocławskiego. W wieku 23 lat, po uzyskaniu dyspensy papieskiej³⁴⁵, 16 lutego 1851 r. otrzymał święcenia kapłańskie³⁴⁶. Przez jeden rok był kommorantem — wikarym przy katedrze wrocławskiej i uzyskał wówczas licencjat z teologii³⁴⁷. 29 lipca 1851 r. otrzymał dekret na wikarego do Opola³⁴⁸, a 14 września 1851 r. zlecono mu nauczanie języka polskiego w tamtejszym gimnazjum³⁴⁹. W latach 1853–1855 był w Opolu drugim³⁵⁰, a następnie I wikarym³⁵¹. 12 września 1854 r. prosił o dopuszczenie do egzaminów proboszczowskich. Z opinii dziekana i proboszcza opolskiego ks. Gleicha, dowiadujemy się, że prowadził on surowy tryb życia i był dobrym kaznodzieją³⁵². 11 września 1857 r. prosił o urlop, który zamierzał przeznaczyć na podróż po diecezji³⁵³. 13 sierpnia 1858 r. postanowiono skierować go do Nysy do pracy w duszpasterstwie wojskowym³⁵⁴. W tym samym roku z Raciborza, gdzie pełnił funkcję kapelana więziennego, przeniesiono go na stanowisko administratora kuracji w Kluczborku³⁵⁵, gdzie znajdujemy go do 1871 r.³⁵⁶ Równocześnie, co najmniej w latach 1863–1871 był wicedziekanem dekanatu bogackiego³⁵⁷. Na początku grudnia 1871 r. podał do wiadomości swych kluczborskich parafian, że decyzją abpa wrocławskiego Heinricha Forstera został mianowany proboszczem w Czarnowasach³⁵⁸, na którą to parafię został 21 lutego 1872 r. rzeczywiście wprowadzony³⁵⁹ 3 listopa-

³⁴⁵ AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*.

³⁴⁶ *Schematismus 1869*, s. 25.

³⁴⁷ AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*; *Schematismus 1851*, s. 9.

³⁴⁸ AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*, fol. 1a.

³⁴⁹ *Tamże*, fol. 2a.

³⁵⁰ *Schematismus 1853*, s. 99; *Schematismus 1855*, s. 93.

³⁵¹ *Schematismus 1859*, s. 100.

³⁵² AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*.

³⁵³ *Tamże*, fol. 3a.

³⁵⁴ *Tamże*, fol. 4a.

³⁵⁵ KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 27.

³⁵⁶ *Schematismus 1861*, s. 29; *Schematismus 1863*, s. 29; *Schematismus 1865*, s. 29 i 30; *Schematismus 1867*, s. 24; *Schematismus 1869*, s. 25; *Schematismus 1871*, s. 25.

³⁵⁷ *Schematismus 1863*, s. 29; *Schematismus 1865*, s. 29 i 30; *Schematismus 1867*, s. 24; *Schematismus 1869*, s. 25; *Schematismus 1871*, s. 25; brał udział w wizytacjach parafii w Kuniowie: 1 XII 1864; 7 XII 1865; 20 XII 1866: APK, *Księga chrztów*, t. IV; Kujakowicach: 17 XI 1864: APŁ, *Księga chrztów*, t. IV.

³⁵⁸ KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 27–29.

³⁵⁹ *Schematismus 1884*, s. 94; *Schematismus 1887*, s. 156–157; *Elenchus*, s. 52; *Schematismus 1891*, s. 165–166.

da 1886 r. instalowano go na urząd aktuariusza okręgu dekanatu siołkowickiego³⁶⁰. Najpóźniej w roku 1891 uzyskał doktorat z teologii. Wówczas piastował też jeszcze stanowisko proboszcza w Czarnowasach i wicedziekana siołkowickiego³⁶¹, które utracił około 10 października 1894 r.³⁶² W latach 1890–1893, w związku z trapiącą go chorobą udawał się co roku na wypoczynek do kurortu w Cieplicach³⁶³. W latach 1897–1903 przebywał jako kommemorant w klasztorze bonifratrów we Wrocławiu³⁶⁴. 7 lutego 1901 r. został przez kardynała KOPPA mianowany Radcą duchownym³⁶⁵. Zmarł we Wrocławiu 16 stycznia 1903 r. w wieku 74 lat³⁶⁶.

Ks. Bernard Pośpiech (1876–1883)³⁶⁷

Ks. Antoni Piotr Andrzej Reimann (1884–1887)³⁶⁸. Urodził się 29 lipca 1838 r. w Prudniku. Jego ojcem był tamtejszy mieszczanin mistrz-pończosznik Andreas Reimann, a matką Klara z d. Hein. Początkowo uczył się w swym rodzinnym mieście. W latach 1851–1857 uczęszczał do królewskiego gimnazjum w Nysie, po ukończeniu którego odbył w latach 1857–1860 studia na uniwersytecie wrocławskim³⁶⁹. Po ukończonych studiach teologicznych wstąpił do wrocławskiego alumnatu, gdzie znajdujemy go w 1861 r.³⁷⁰ 1 lipca 1861 r. we Wrocławiu przyjął święcenia kapłańskie³⁷¹. Był utrakwistą, niskiego wzrostu, pilny, otwarty, grzeczny, o dobrych manierach, zdecydowany i zacny. Dostatecznie dobrze głosił kazania w języku niemieckim, ale znacznie lepiej oceniono jego kazania polskie. Zadawalająco oceniono jego zdolności katechetyczne³⁷². 14 sierpnia 1861 r. zamianowano go wikarym w Opolu³⁷³, gdzie znajdujemy go w okresie od 1861 do 1867 roku³⁷⁴. W latach 1867–1888 pracował w Wołczynie, najpierw jako administrator³⁷⁵, a póź-

³⁶⁰ *Elenchus*, s. 51.

³⁶¹ *Schematismus 1891*, s. 165–166.

³⁶² *Schematismus 1895*, s. 167: kiedy to na parafii w Czarnowasach instalowano ks. Mieczysława von Łukowicza.

³⁶³ AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*, fol. 5a–11a.

³⁶⁴ *Schematismus 1897*, s. 19; *Schematismus 1898*, s. 24; *Schematismus 1901*, s. 24; *Schematismus 1902*, s. 37–38; *Schematismus 1903*, s. 24.

³⁶⁵ AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*, fol. 12a.

³⁶⁶ AAW, APD 1674–1685: *Swientek Augustin*, fol. 13a; *Schematismus 1904*, s. 152.

³⁶⁷ Zob. wyżej.

³⁶⁸ Jego biogram opracowano głównie na podstawie danych znajdujących się w AAW, APD 1596–1607 *Reimann Anton*: gdzie oprócz jego, spisanego w 1864 r. życiorysu i innych dokumentów, znajduje się sporządzony po jego śmierci szkic biograficzny.

³⁶⁹ AAW, APD 1596–1607 *Reimann Anton*.

³⁷⁰ *Schematismus 1861*, s. 151.

³⁷¹ *Schematismus 1863*, s. 152; jako datę jego święceń kapłańskich podaje się też dzień 7 lipca 1861 r.: AAW, APD 1596–1607 *Reimann Anton*; *Schematismus 1869*, s. 25.

³⁷² AAW, APD 1596–1607 *Reimann Anton*.

³⁷³ *Tamże*, fol. 14.

³⁷⁴ *Tamże*; początkowo był tutaj drugim: *Schematismus 1863*, s. 101; a następnie, co najmniej w latach 1865–1867 pierwszym wikarym: *Schematismus 1865*, s. 109; *Schematismus 1867*, s. 100.

³⁷⁵ AAW, APD 1596–1607 *Reimann Anton*; *Schematismus 1869*, s. 25.

niej, od 26 lutego 1873 r. jako tamtejszy proboszcz³⁷⁶. 5 maja 1884 r. został aktuariuszem okręgu archiprezbiteratu bogackiego³⁷⁷, którym był jeszcze w 1887 r.³⁷⁸ 16 czerwca 1888 r. został proboszczem w Namysłowie³⁷⁹, a 22 grudnia 1888 r. tamtejszym archiprezbiterem³⁸⁰. 15 listopada 1897 r. został komisarzem biskupim w Miliczu³⁸¹, duszpasterzem wojskowym i inspektorem szkolnym³⁸², które to stanowiska zatrzymał aż do swej śmierci³⁸³. Za swe zasługi 29 kwietnia 1904 r. otrzymał *Roter Adlerorder* IV klasy, a 15 czerwca 1911 r. *Kronenorder* III klasy. 16 kwietnia 1914 r. instalowano go jako kanonika honorowego kapituły katedralnej we Wrocławiu. Zmarł 30 lipca 1914 r.³⁸⁴

[1889 r. vacat]³⁸⁵.

Ks. Franciszek Roch Kokott (1890–1897). Urodził się 10 lipca 1845 r. w Do-mecku. Był synem tamtejszego kowala Józefa i Joanny z d. Kandziora³⁸⁶. Przez 8 lat uczęszczał do szkoły wiejskiej, a w 1858 r. rozpoczął naukę w gimnazjum opolskim, którą zakończył po dziewięciu latach³⁸⁷. Studia teologiczne odbył we Wrocławiu, gdzie też po ukończeniu tamtejszego alumnatu, 28 czerwca 1871 r. otrzymał święcenia kapłańskie³⁸⁸. Przebywał, zdaje się, w Pyskowicach³⁸⁹, skąd 9 listopada 1871 r. został odwołany i ustanowiony wikarym w Rychtalu³⁹⁰. 21 maja 1874 r. prosił o dopuszczenie do egzaminów proboszczowskich³⁹¹. Ponownie, jako wikary w Rychtalu, zwrócił się z tą prośbą 12 stycznia 1882 r. Wówczas też tamtejszy proboszcz³⁹² bardzo pochlebnie wyrażał się w wystawionej mu opinii o swym od 10 lat

³⁷⁶ AAW, APD 1596–1607 Reimann Anton; *Schematismus 1884*, s. 18.

³⁷⁷ *Schematismus 1884*, s. 18.

³⁷⁸ *Schematismus 1887*, s. 5; był nim jeszcze 8 listopada 1887 r.: APK, *Księga ślubów*, 1848–1905.

³⁷⁹ *Elenchus*, s. 38.

³⁸⁰ *Tamże*, s. 95; *Handbuch 1907*, s. 143; *Handbuch 1912*, s. 160.

³⁸¹ *Schematismus 1903*, s. 14; *Schematismus 1904*, s. 14; *Handbuch 1907*, s. 12; *Handbuch 1909*, s. 14; *Handbuch 1910*, s. 14; *Handbuch 1912*, s. 13; *Handbuch 1913*, s. 15; *Handbuch 1914*, s. 15.

³⁸² AAW, APD 1596–1607 Reimann Anton.

³⁸³ *Schematismus 1898*, s. 14 i 51; *Schematismus 1901*, s. 14 i 52–53; *Schematismus 1902*, s. 12 i 129–130; *Schematismus 1903*, s. 52; *Schematismus 1904*, s. 14, 54–55; *Schematismus 1905*, s. 14 i 56; *Handbuch 1907*, s. 12, 143 i 145; *Handbuch 1909*, s. 57; *Handbuch 1910*, s. 57; *Handbuch 1912*, s. 13, 160 i 162; *Handbuch 1913*, s. 64; *Handbuch 1914*, s. 66.

³⁸⁴ *Handbuch 1915*, s. 194; miał czworo młodszego rodzeństwa, które żyło jeszcze w 1914 r.: jego brat Fabian był mistrzem tkackim w Prudniku, August tamtejszym szewcem, jedna z siostr została zakonnicą w klasztorze sióstr miłosierdzia, a druga przez czterdzieści lat prowadziła mu dom: AAW, APD 1596–1607 Reimann Anton.

³⁸⁵ *Elenchus*, s. 16.

³⁸⁶ AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 1a i 5a.

³⁸⁷ AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 2a.

³⁸⁸ *Schematismus 1884*, s. 19; *Elenchus*, s. 17; AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*.

³⁸⁹ Ale chyba nie jako tamtejszy wikary, skoro piszący mu w 1882 r. opinię proboszcz z Rychtala twierdzi, że przedtem nigdzie nie pracował: AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*.

³⁹⁰ AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 11a.

³⁹¹ *Tamże*, fol. 12a.

³⁹² Ks. Augustyn Tschirner: o nim zob: GERLIC, *dz. cyt.*, s. 207–208.

wikarym, chwając jego rozległą wiedzę zwłaszcza w dziedzinie biblijnej, teologicznej i historycznej, zaangażowanie w pracę charytatywną i bibliotekarską, zwłaszcza w istniejącym tam Związku Karola Boromeusza. Podkreślił też, iż jest on zawsze do swych zajęć przygotowany. Odbył podróże do Rzymu i Neapolu³⁹³. 13 lutego 1883 r. został wprowadzony na urząd kuratusa w Kluczborku³⁹⁴, a po reaktywowaniu tam w 1891 r. parafii, jej proboszczem³⁹⁵. Co najmniej od 30 czerwca 1890 r.³⁹⁶ był aktuariuszem okręgu archiprezbiteratu bogackiego, którą to funkcję pełnił zapewne do chwili swego odejścia z tutejszego dekanatu³⁹⁷. W pierwszych dniach 1897 r. zakomunikował wiernym, że przyjął propozycję Wrocławskiej Kurii Biskupiej na objęcie z dniem 4 lutego 1897 r. funkcji proboszcza przy parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Tarnowskich Górach. 3 lutego 1897 r. miało miejsce jego pożegnanie z kluczborską wspólnotą parafialną, a 4 lutego 1897 r. objął nową parafię³⁹⁸. Tutaj też przebywał aż do swej śmierci, która nastąpiła w Tarnowskich Górach 26 lutego 1908 r. Szczególną opieką otaczał zepchniętych na drugi plan katolików-Polaków. Pochowano go na cmentarzu św. Anny³⁹⁹. Cały swój majątek zapisał Kamilianom, sprowadzonym do Tarnowskich Gór za jego czasów między innymi dzięki jego staraniom⁴⁰⁰.

[1897 r. vacat]⁴⁰¹.

Ks. Paweł Pittach (1898–1902)⁴⁰².

Ks. Jan Moschek (1903–1920)⁴⁰³

[1921–1923 vacat]⁴⁰⁴.

Ks. Gustav Hencinski (1924–). Urodził się 28 VIII 1864 r. w Bukowej Śl. koło Namysłowa. Ochrzczony został w kościele parafialnym w Rychtalu. Jego rodzicami

³⁹³ AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*.

³⁹⁴ *Schematismus 1884*, s. 19; *Elencheus*, s. 17; zob.: AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 13a; o jego działalności duszpasterskiej w Kluczborku zob. KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 36–37 i 41–45; cz. II, s. 71–84.

³⁹⁵ KOGUT, *Zeszyty*, cz. I, s. 39–41.

³⁹⁶ AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 13b.

³⁹⁷ Jako tutejszy aktuariusz okręgu potwierdzony w: *Schematismus 1891*, s. 5; *Schematismus 1895*, s. 5; *Schematismus 1896*, s. 20; 11 VII 1895 r.: AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 21a.

³⁹⁸ KOGUT, *Zeszyty*, cz. II, s. 71–74.

³⁹⁹ J. NOWAK, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry. Najstarsze dzieje Śląska i Ziemi Bytomsko-Tarnogórskiej. Dzieje pierwszego górnictwa w Polsce*, Tarnowskie Góry 1927, s. 165 i 167; AAW, APD 980–989: *Kokott Franz*, fol. 34a.

⁴⁰⁰ NOWAK, *dz. cyt.*, s. 159 i 167; J. MYSZOR, *Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w latach 1821–1914*, Katowice 1991, s. 199–203; o jego działalności duszpasterskiej w Tarnowskich Górach zob. *tamże*, s. 144–145 i 207; H. JEZIORSKI, *Dekanat Tarnowskie Góry. Diecezja Gliwicka*, Bytom–Sucha Góra 1995, s. 59.

⁴⁰¹ *Schematismus 1897*, s. 8.

⁴⁰² Zob. wyżej.

⁴⁰³ Zob. wyżej.

⁴⁰⁴ *Handbuch 1921*, s. 26; *Handbuch 1922*, s. 26.

byli: tamtejszy nauczyciel, a później burmistrz w Dobrodzieniu Franciszek oraz Jadwiga z d. Galanski. Do szkoły ludowej uczęszczał w rodzinnej Bukowej Śląskiej, a do gimnazjum w Kępnie, we Wrocławiu i Oleśnicy. W związku z decyzją zostania aptekarzem przerwał jesienią 1883 r. naukę, ale po upływie trzech miesięcy powrócił do niej. Kolejne trzy lata spędził w gimnazjum w Strzelcach Opolskich. Naukę zakończył w gimnazjum prudnickim, gdzie też 21 lutego 1888 r. zdał maturę. W latach 1888–1892 na uniwersytecie wrocławskim studiował teologię, a w międzyczasie, od 1 kwietnia 1888 do 1 kwietnia 1889 r., odbył roczną służbę wojskową. W latach 1892/93 przebywał we wrocławskim alumnacie, po ukończeniu którego 21 czerwca 1893 r. otrzymał święcenia kapłańskie⁴⁰⁵. 24 lipca 1893 r. został wikarym w Oleśnie, a 8 lutego 1895 r. w Katowicach⁴⁰⁶. 17 listopada 1896 r. został administratorem kuracji w Koszęcinie⁴⁰⁷ 13 maja 1899 r. został inwestowany na parafii w Kochanowicach, gdzie pracował przez trzy lata⁴⁰⁸, a gdzie znajdujemy go w 1903 r. z informacją, że został desygnowany na wakującą parafię w Lubecku⁴⁰⁹, na której 28 grudnia 1902 r. został inwestowany⁴¹⁰. Najpierw, co najmniej w 1914 r. pełnił funkcję aktuariusza okręgu⁴¹¹, a w latach 1915–1922 urząd archiprezbitera archiprezbiteratu lublinieckiego⁴¹². Kiedy po I wojnie światowej okręg lubliniecki przypadł Polsce, opuścił Lubecko i przejął parafię w Lasowicach Wielkich, na którą został wprowadzony 14 czerwca 1922 r., jako emerytowany archiprezbiter⁴¹³. Skoro już 24 marca 1924 r. był aktuariuszem okręgu⁴¹⁴, musiało się to odnosić do terenu istniejącego jeszcze wówczas archiprezbiteratu bogackiego. Później pełnił tę funkcję w dekanacie kluczborskim⁴¹⁵. Zmarł w Lasowicach Wielkich 3 kwietnia 1931 r., w 67 roku życia i po 38 latach służby kapłańskiej⁴¹⁶.

⁴⁰⁵ AAW, APD 723–732: *Hencinski Gustav; Schematismus 1902*, s. 115; *Handbuch 1907*, s. 129; *Handbuch 1912*, s. 146; *Handbuch 1925*, s. 56.

⁴⁰⁶ AAW, APD 723–732: *Hencinski Gustav*.

⁴⁰⁷ *Tamże; Schematismus 1898*, s. 47.

⁴⁰⁸ AAW, APD 723–732: *Hencinski Gustav; Schematismus 1901*, s. 48; *Schematismus 1902*, s. 115.

⁴⁰⁹ *Schematismus 1903*, s. 47.

⁴¹⁰ AAW, APD 723–732: *Hencinski Gustav; Schematismus 1904*, s. 50; *Schematismus 1905*, s. 51; *Handbuch 1907*, s. 129; *Handbuch 1909*, s. 52; *Handbuch 1910*, s. 52; *Handbuch 1912*, s. 146; *Handbuch 1913*, s. 59; *Handbuch 1914*, s. 61; *Handbuch 1915*, s. 61 i 62; *Handbuch 1918*, s. 63; *Handbuch 1920*, s. 64; *Handbuch 1921*, s. 66; *Handbuch 1922*, s. 101.

⁴¹¹ *Handbuch 1914*, s. 61.

⁴¹² AAW, APD 723–732: *Hencinski Gustav; Handbuch 1915*, s. 61 i 62; *Handbuch 1918*, s. 63; *Handbuch 1920*, s. 64; *Handbuch 1921*, s. 66; *Handbuch 1922*, s. 101.

⁴¹³ *Handbuch 1925*, s. 56.

⁴¹⁴ *Zob. Handbuch 1929*, s. 20.

⁴¹⁵ *Handbuch 1925*, s. 56.

⁴¹⁶ AAW, APD 723–732: *Hencinski Gustav*.

Das Archipresbyterat Bodland (1749–1924)

Zusammenfassung

Als man im Jahr 1738 die Diözese Breslau in neue Archipresbyterate aufteilte, gab es kein Archipresbyterat Bodland. Nur der damalige Bodländer Pfarrer Joseph Poznalek trat seit der Zeit als Archipresbytersverwalter des Rosenberger Archipresbyterats auf zu welchem die Parochie Bodland seit der Rekatholisierung gehörte. Das Bodländer Archipresbyterat entstand am 18 V 1749. Seit dieser Zeit unterzeichnet sich der Bodländer Pfarrer als Pfarrer und Archipresbyter von Bodland. Anfangs gehörten zum Bodländer Archipresbyterat nur die aus dem Rosenberger ausgeschlossenen Parochien Bodland mit Klein Lassowitz sowie die den Kreuzherrn mit dem Roten Stern gehörenden Orte in Kreuzburg, Kuhnau und Kunzendorf. Vorübergehend gehörten hier auch die Parochien Jellowa und Kostellititz. In der zweiten Dekade des XIX. Jhs. waren im Rosenberger und Kreuzburger Lande Änderungen der Sprengel der Archipresbyterate fällig. Eine Reorganisation war notwendig. Zu dieser Zeit heisst unser Archipresbyterat Landsberg-Bodland. Um 1813 vergrösserte man es um die Parochie Lowkowitz und etwas später um Pitschen. Im Jahr 1818 gehörte hier auch die Lokalie in Neudorf dazu. Zur Zeit der Umbenennung im Jahr 1924 in das Archipresbyterat Kreuzburg, waren in seinem Sprengel folgende Parochien: Bodland, Gross Lassowitz, Konstadt, Kotschanowitz, Kreuzburg, Kuhnau, Kunzendorf, Lowkowitz, Pitschen mit der Schlosskapelle Costau, Thule und die Lokalie in Neudorf. Mit Ausnahme der Jahre 1879-1884 war das Amt des Archipresbyters immer besetzt. Anfangs war es in der Regel der Bodländer Pfarrer. Später wurde dieses Amt auch mit Geistlichen besetzt, die ausserhalb des Archipresbyterats eingestellt waren. Diese Besetzungen waren nicht immer für die Situation des Archipresbyterats nützlich. Erst seit 1818 kann das Archipresbyterat Bodland erneut seine volle Unabhängigkeit feiern. Neben dem Erzpriester erscheint als sein Mitarbeiter der Actuarius Circuli. Seit dem Bestehen dieses Archipresbyterats waren 15 Erzpriester im Amt und auch so viele Actuarius Circuli.